

EGO

INGEKOMEN 07 MAART 1984
Humanistisch Opvoedingsinstituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 737 - 3300 AT Utrecht

MAART 1984

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING IN DE KRIJGSMACHT

Leve de lente!

Lees pagina 8 en 9

EGO

MAANDBLAD VAN DE
DIENST HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
IN DE KRIJGSMACHT

nr. 3 – maart 1984
23e jaargang

Abonnementsprijs f 12,- per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redactie:

Wim Heij (voorzitter),
Frank Spoelstra (eindredacteur),
Klazien van Brandwijk, Wim Rein-
ders, Hans Schonk, Cher Turel,
Paul Vonk.

Adres red. en admin.:

Bureau Hoofdraadsman
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist.
Tel. 03404-14436.

Vaste medewerkers:

Bert Brounts, Adriaan Bijl, Theo
Carree, Anton Constandse, Sietse
van der Hoek, Jan Kooijman,
Willy Lohmann, Frits
Maas, Leo van Opzeeland, Rien
Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan
Stoof, Frans Wermer, Koos van de
Wetering, Hans van Wissen.

Vormgeving:

Joop van Rossum/Frank Spoelstra

Druk:

Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Inhoud

Kernwapenvrije taken	2
Adriaan/Overpeinzingen van een afgezwaaid soldaat	3
Raadsman in Seedorf	4
Berichten/Geknipt voor u	6
Wintersporten	7
Leve de lente!	8
„Schat, staat de Bokma koud?“	10
Erich Fromm	12
Schatjes	14
„De mythe“ van Freek de Jonge	16
Werken	18
Arthur Stadler	20
Boeken/bladen/brochures	22
EGO-puzzel	23
Willy Lohmann	24

EGO houdt je paraat

Kernwapenvrije taken?

Zal het voor militairen mogelijk worden om kernwapenfunkties te weigeren? Het heeft er alle schijn van. De Defensienota, die dit voorjaar in de Kamer behandeld zal worden, wijst in het geheel niet in die richting. Vanwaar dan toch dat optimisme? Allereerst omdat het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA het afgelopen jaar het rapport „Gewetensbezwaren vragen aandacht“ heeft uitgebracht. Ten tweede omdat het PvdA-Tweede Kamerlid De Waart overweegt met een initiatiefwetsontwerp te komen. Een ontwerp om het voor militairen mogelijk te maken kernwapenfunkties te weigeren.

Defensienota

Op 14 oktober 1980 schreef de toenmalige minister van defensie De Geus een brief die nogal wat stof deed opwaaien. In deze omstreden brief verklaarde deze minister dat er in de krijgsmacht geen plaats is voor twee soorten militairen. Hij doelde op militairen met en zonder gewetensbezwaren tegen kernwapens. Hadden militairen bezwaren, dan moesten vrijwillig dienenden maar ontslag nemen en dienstplichtigen dienden een beroep te doen op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst. In de eind 1983 verschenen Defensienota wordt de lijn De Geus, ondanks de vele kritiek, zelfs nog aangescherpt. In deze nota wordt nl. gesteld, dat gewetensbezwaarden „ongevraagd ontslag“ kan worden verleend wanneer ze daarom zelf niet vragen. Er wordt zelfs gesproken over een ontslaggrond die defensie in dit soort gevallen zou kunnen hanteren: „ongeschiktheid anders dan op grond van ziels- of lichaamsgebreken“. Een nauwelijks verholde vorm van dreigen met ontslag.

CDA-rapport

Het vorig jaar verschenen CDA-rapport „Gewetensbezwaren vragen aandacht“ verwerpt de gedachte van De Geus (er is in de krijgsmacht geen plaats voor twee soorten militairen) nadrukkelijk. Letterlijk zegt het rapport: „Wij wijzen (...) iedere versimpeling volgens welke er slechts twee soorten militairen zouden bestaan – zij die kernwapens aanvaarden en zij die kernwapens verwerpen – als vertekening van de hand“. Enkele pagina's verder komt men met een nadere toelichting: „Wanneer geschreven wordt, dat met twee soorten personeel de krijgsmacht zijn opdracht niet kan vervullen, willen wij opmerken dat de krijgsmacht momenteel, zonder dat dit klaarblijkelijk een goede taakvervulling in de weg staat, reeds veel meer soorten personeel kent. Er zijn sociale en medische indicaties, op grond waarvan ook thans niet iedere militair voor elke taak inzetbaar is.“ Het rapport pleit (helaas) niet direct voor de invoering van een ethische indicatie, maar accepteert voorlopig ook niet een klakkeloos afwijzen van een dergelijke indicatie.

Er is minstens behoefte aan „enige nadere toelichting“. Ook dienstplichtigen met bezwaren tegen kernwapens (m.n. de sitewachten zijn in dit verband de afgelopen jaren nogal fors in discussie geweest) moeten volgens het rapport soepeler worden behandeld. Tot nu toe werden en worden dienstplichtigen, die weiger(d)en wacht te lopen bij opslagplaatsen van kernwapens, veroordeeld tot gevangenisstraf. Letterlijk zegt de CDA-kommissie, die het rapport heeft geschreven hierover: „Het gaat hierbij om voor de dienstplichtigen incidentele werkzaamheden, zodat erkenning binnen het kader van de militaire dienstplicht niet onmogelijk lijkt.“

Initiatief wetsontwerp

Eind vorig jaar kondigde het PvdA-Tweede Kamerlid Jules de Waart aan met een initiatiefwetsontwerp te komen, dat het voor militairen mogelijk maakt kernwapenfunkties te weigeren.

Volgens De Waart is het ontslaan van kernwapenbezwaarden in strijd met het streven naar vermaatschappelijking van de krijgsmacht. Bovendien noemt hij het een fictie van defensie om te denken dat met het ontslaan van kernwapenbezwaarden de inzetbaarheid van de krijgsmacht in tijd van oorlog gegarandeerd is. Onderzoek in Nederland heeft, in het recente verleden nog, aangetoond dat een aanzienlijk deel van de militairen bezwaar heeft tegen de inzet van kernwapens. Het vooronderzoek was weliswaar geheim, maar de cijfers lekten toch uit.

Uiteraard gaat De Waart ervan uit dat zijn initiatief gesteund zal worden door de CDA-Tweede Kamer-fractie, die vooral bezien in het licht van het verschenen rapport „Gewetensbezwaren vragen aandacht“.

Aan het einde van het rapport pleiten de opstellers immers voor de oprichting van een Maatschappelijke Raad Gewetensbezwaren, die zich o.a. zou moeten buigen over de vraag of het nodig is een kaderwet gewetensbezwaren te maken. Een allesomvattende regeling van toepassing te brengen zowel op het terrein van de overheid als het particuliere bedrijfsleven. Dit zal de nodige tijd kosten, dat is duidelijk. Daaraan voorafgaand, zegt het rapport, „kan op onderdelen reeds wetgeving voorbereid worden“. Het CDA-rapport denkt in dit verband o.a. aan gewetensbezwaren tegen atoomtaken.

Logisch, maar...

Daarom is de gedachte van De Waart steun te krijgen van de CDA-fractie voor zijn initiatiefwetsontwerp vrij logisch. Of het echter ook zo vanzelfsprekend is zullen we moeten afwachten. Het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA heeft weliswaar een opmerkelijk rapport uitgebracht, maar voorlopig is het CDA nog de grootste regeringspartij. Hoe men het ook wendt of keert, de Defensienota is toch in sterke mate het werk van CDA-bewindslieden. En juist deze Defensienota staat, wat de ruimte voor „gewetensbezwaren tegen atoomtaken“ betreft haaks op het CDA-studierapport. Bij de behandeling van de Defensienota zal blijken hoe een en ander zal uitpakken. Uiteindelijk is de keuze vrij simpel: Houdt het CDA aan haar eigen studierapport of gaat mer achter de Defensienota (lees CDA-bewindslieden) staan. Het lot van de kernwapenbezwaarden militairen, vrijwillig dienenden zoals wel als dienstplichtigen, ligt, hoe vreemd het ook klinkt, in handen van 45 CDA-Kamersleden.

Redaktie

Het rapport „Gewetensbezwaren vragen aandacht“ is te bestellen door storting van 8,- op giro 137000 tnv CDA, Den Haag, o.v.v. de titel.

Verpeinzingen van een afgezwaaide soldaat (slot)

De boordschutter en de luit

Vanzelf belanden we bij de Plv.C.C., de Eerste Luitenant Den Boer. Dan moet ik glimlachen, ik heb eerder al een kwaliteit van de Luitenant aange-
tipt, maar ik wil U nog een aardig voorval niet onthouden. Schertsend werd hij wel eens genoemd: het Geheine Wapen, leest en U zult niet teleur-
gesteld zijn.

toen ik opkwam, was ik voorbestemd tot de functie van ordonnans. Om een mij geheel onduidelijke reden, moest ik mij tijdens een velddienst opstellen bij de club van boordschutters, die op dat ogenblik vertrekken zou naar de Harskamp. Dat waren de drie zaligste weken van mijn diensttijd. Boordschutters onder U weten dit. Het besef dat de est van de compie met modderpoten in de hei rondstapten, terwijl jij op het alud lag te zonnen, schonk een immense bevrediging.

Het zoete leven op de Harskamp, kwart

over acht opstaan, half negen eerste les, half tien koffiepauze, half elf tweede les, twaalf uur lunch, half twee de derde les, om drie uur theepauze, half vier vierde les, half vijf bewegingsvrijheid.

's Avonds naar de discotheek in Ede, half twee slikzat in bed.

Terug op de eigen kazerne, werd ik na veel dralen geplaatst op de bak van de Luitenant. Het bezwaar hiervan was, dat er geen Plv.-groepcommandant opzat en dat je dientengevolge het tweewekelijks onderhoud alleen moest doen. Verder bood het alleen maar voordelen.

Tijdens de oefening Halteren kwam de Luitenant in de wacht tent, ik had toen radiowacht en aan zijn gezicht te zien moest hij iets kwijt, een mededeling van gewicht. Dat viel hem zwaar. Het was een verrassing!

„Je gaat de bak af Paridon“, zei hij kort. „Ik kan je niet meer gebruiken.“

Ik vond dit nogal ongewoon, want een

reden was mij vreemd. Ik vroeg hem daar ook naar. Hij wipte op en neer op de hem zo kenmerkende wijze. „Ja... eh... je, je kon de stekker gisteravond niet goed aansluiten, en dat geknoei met dat torenluik, ik moet dat gefriemel niet meer op mijn bak.“ Ik barstte in lachen uit; van de smoezen die men redelijkerwijze had kunnen bedenken, koos hij wel de meest slechte. Ik vroeg hem of dit de criteria waren, waarop een boordschutter toegelaten werd in de toren. Nu moest ook hij glimlachen; ik vermoed, dat als hij zichzelf gezien had, dan zou hij bijzonder smakelijker gelachen hebben.

Protest heb ik niet aangetekend, ik was het baantje toch al zat. De werkelijke reden, naar ik vermoed, was teleurstellend.

Telkens wanneer er een uitgestegen actie had plaatsgevonden, enterde hij het voertuig en onderwijl zei hij: „Koffie, Paridon“ of „Tostie Paridon“. Ik moest maar zien hoe ik er aan kwam, ik denk dat hij verwachtte, dat ik een ritselkist zou aanleggen, iets waar ik totaal geen behoefte aan had.

Maar het ergste van alles is nog wel, dat wij daarna lunchten in het bivak: gebakken eieren, tosti's, flinke boterhammen met kaas of vlees; terwijl de rest van de compie met zwarte bek plat op de pens in stelling lag. Dan ook nog fijne tosti's en geurende koffie op de bak? Neen. Driewerf neen. Uit onvermogen om hiervan een dienstbevel te maken, ik denk dat dit de werkelijke reden is.

Dat ik dan in het donker een verkeerd afgedekt contact plugde of dat ik vloekte wanneer hij het torenluik niet goed sloot, dat mag zijn, maar Heren, blijven wij reëel.

De Luit zorgt voor de glimlach.

(Uit: In memoriam lichting-2 van Emile van Paridon, verzameld door Paul Vonk)

Raadsman in Seedorf

Een gesprek met Jan en Corrie Duijnhouwer

„Geloof me gerust, de gemiddelde jongen in dienst, heeft niet zoveel problemen met humanisme of christendom. Het met veel tam-tam aan de orde stellen van het onderwerp humanisme zou z'n doel helemaal voorbij schieten. Het werkt zelfs averechts omdat de jongens niet zijn geïnteresseerd in dat onderwerp. Mensen die volhouden dat humanisme uitdrukkelijk aan de orde moet komen in de geestelijke verzorging in het leger praten over een situatie die ze niet kennen.“

Aan het woord is Jan Duijnhouwer, humanistisch geestelijk raadsman in de krijgsmacht, werkzaam in Seedorf in Duitsland. Zo'n 3000 dienstplichtigen van de Nederlandse strijdkrachten vervullen daar het grootste deel van hun dienstplicht. Seedorf is een vooruitgeschoven post in de Nederlandse bijdrage aan de verdediging in NAVO-verband van het „vrije westen“. De koude oorlog is dichtbij, omdat de DDR op schootsafstand ligt en omdat een treffen tussen Oost en West zeker ook op de Noordduitse laagvlakte wordt uitgevochten. Dit aspect en de geïsoleerde plaatsing vormen de belangrijkste bestanddelen van de extra druk op de in Seedorf gelegerde militairen. En indirect dus ook op de humanistisch geestelijke verzorging ter plaatse.

Tegen deze achtergrond sprak Wim Heij voor EGO met Jan en Corrie Duijnhouwer over hun werk in de kleine Nederlandse gemeenschap in Duitsland. Een gemeenschap waarin werk en privé-leven niet of nauwelijks gescheiden kunnen worden.

„De betekenis van humanisme en humanistisch geestelijke verzorging“, vervolgt Jan Duijnhouwer, „zit 'm veel meer in andere aspecten, zoals de geloofwaardigheid van de GV'er, de kritische opstelling ten opzichte van de organisatie, de manier waarop je met de jongens en met problemen omgaat. Dat zijn herkenbare punten. Noem dat maar humanisme wat mij betreft. De jongens kiezen voor GV-uren of niet. Ze kiezen ervoor om hun individuele problemen met je te bespreken of niet. Die keuzes zijn in eerste instantie veel meer bepaald door vragen als waar is het gezellig, waar wordt het minst gezeurd en waar gaat mijn vriend naar toe dan door kennis van of sympathie voor het humanistisch denken. Aldus

komt er contact tot stand, ga je aan groepsactiviteiten doen of heb je individuele gesprekken. Humanisme in engere zin speelt geen rol in de zin van een gespreksonderwerp. Wel komt het, na verloop van tijd, regelmatig voor dat jongens vragen: humanisme, wat is dat eigenlijk? „Leg me dat eens uit.“

Eerst de mens dan de organisatie

„In eerste instantie is het vooral de figuur van de geestelijk verzorger die de militair aanspreekt. Na verloop van tijd blijkt echter een ander en principiële aspect belangrijk te zijn, nl. de werkopvatting: „Raadsman, waar sta jij eigenlijk ten opzichte van de organisatie?“

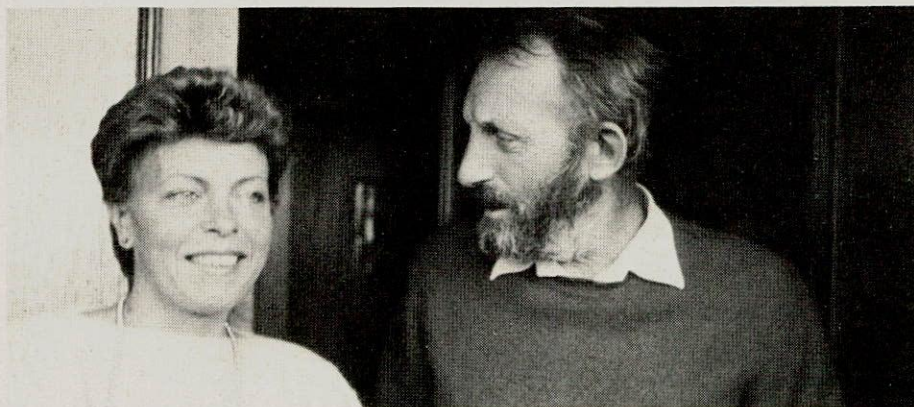
Uitgangspunt in ons werk is dat eerst de mens en dan pas de organisatie aan bod komt. Niet alleen is dat een fraai theoretisch verhaal, maar het is ook een voorwaarde voor de praktijk. Je merkt dat de jongens dat na verloop van tijd ook in de gaten krijgen. Bij problemen die zich voordoen tussen mens en organisatie stel ik mij per definitie aan de kant van het individu om met hem of haar te zoeken naar oplossingen. Als een regering of een organisatie het individu voor problemen stelt, dan moet je proberen aan die situatie iets te doen. Ik zeg er ook altijd bij dat het niet de gemakkelijkste weg is. Het kan betekenen dat je tegen de belangen van de organisatie ingaat. Als je als GV'er zo'n werkopvatting hebt, dan kan dit inhouden dat je weleens op gespannen voet met de krijgsmachtleiding kan komen te staan. Ik zeg overigens met nadruk 'kan', want ook veel beroepsmilitaire vinden dit een zuivere werkopvatting voor een geestelijk verzorger in de krijgsmacht. Maar ook al zou dit niet zo zijn, dan nog zou ik me zo opstellen. De keuze voor het belang van het individu is immers een kernpunt van het humanisme.“

'Ik wil hier weg!'

Het komt meer dan eens voor dat dienstplichtigen „eruit“ willen, omdat ze het psychisch in Seedorf niet aan kunnen. Jan Duijnhouwer toont begrip en gaat aan de praat. „Klanten willen vaak niet dat je er met anderen over praat. Uiteraard respecteer je dat. Kommandanten verwijten mij weleens dat ik iets niet doorgeef. Maar als GV'er kan je natuurlijk niet zomaar op de loop gaan met de jou, i.e. vertrouwen, verstrekte informatie. Toch wil ook dat nog wel eens botser. Helaas, maar het is niet anders. De GV'er is er nu eenmaal voor het welzijn van en de hulpverlening aan de militair. Als een klant zegt: 'Ik kan er niet meer tegen, ik wil weg', dan is dat het vertrekpunt van mijn bemoeienis. Wanneer je dan met een verborgen agenda zou werken, met de achterliggende gedachte van hij moet behouden blijven voor de organisatie want er is toch al een tekort aan koks, ja dan ben je als GV'er volstrekt onzuiver bezig. Dan toon je geen respect voor je klant. Zo simpel ligt dat. Toch ziet, jammer genoeg, niet iedereen in dat je als GV'er zo behoort te werken.“

Privé en werk zijn niet te scheiden

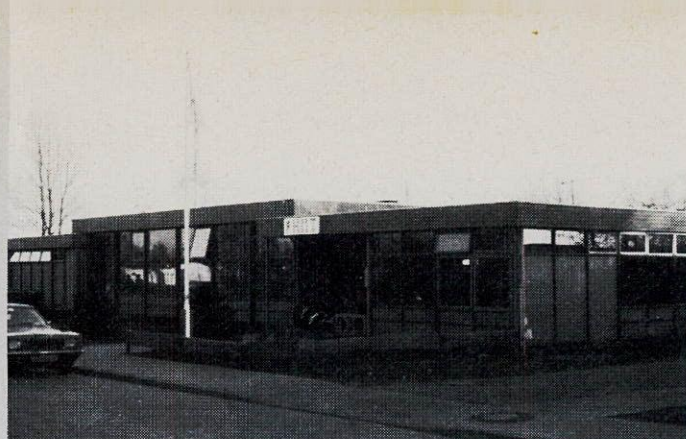
Corrie Duijnhouwer is in Seedorf actief in het vrouwenwerk en de filmclub. Ze weet dat gebeurtenissen in de kazerneter sprake worden gebracht daarbuiten. De kleine Nederlandse gemeenschap is nogal een hecht verband en de sociale controle is niet gering. „In het begin was het allemaal wel onwennig. Over en weer betekent het aftasten, zeker in een kleine gemeenschap als deze. Bovendien doen, in de ogen van velen, humanisten vaak z

Corrie en Jan Duijnhouwer

De familie Groothuis, beheerders van...

...het Humanistisch Militair Tehuis in Seedorf

HMT Seedorf

Een andere humanistische activiteit in Seedorf is het Humanistisch Militair Tehuis (HMT). Naast een Roomskatholiek en een Protestants-christelijk tehuis heeft het HMT een belangrijke funktie in de vrijetijdsbesteding van de militairen. Tevens is het tehuis een basis voor de humanistisch geestelijke verzorging, met name de GV-bijeenkomsten. Zoals ook bij de Nederlandse HMT's wordt Seedorf geleid door een beheerdersechtpaar: Eric en Karin Groothuis.

Evenals voor de humanistische GV geldt ook voor het HMT, dat de relatie met het humanisme vooral indirect is. Tevergeefs zoek je naar humanistische „kenmerken“ of activiteiten. Is er dan nog wel iets dat met humanisme te maken heeft? Moeten we de relatie tussen levensbeschouwing en uitvoering aan regels binden? Of moeten we dan maar het HMT tot een AMT ombouwen? Eric Groothuis: „Ja, dat is een discussie die geregeld opduikt. Zodra men-

moeilijk, zo kritisch. Dat kwam er natuurlijk ook nog eens bij. Toch gingen men je na verloop van tijd vragen stellen en kwam je tot gesprekken. Wanneer de spanningen op de kazerne wat al te hoog oplopen dan word ook ik gekonfronteerd met het werk van de humanistisch geestelijke verzorging. Men stelt dan vragen en spreekt mij ook aan op het werk en de opvattingen van Jan. Dat blijf je houden binnen zo'n kleine gemeenschap, maar is niet altijd even gemakkelijk te accepteren. Toch blijkt dat in toenemende mate mensen geïnteresseerd raken in de mo-

sen vanuit de humanistische beweging hier komen, worden dat soort vragen opgeworpen. Net als bij de GV geldt ook hier dat je in een situatie leeft en werkt, waar een al te nadrukkelijke gerichtheid op humanisme geen effect zou hebben. Je praat over jongens die erg jong zijn en die nauwelijks of geen weet hebben van humanisme en nou bepaald ook niet staan te springen om er iets over te vernemen. Gelukkig, zou ik bijna zeggen, want ik vraag me af of we wel in staat zijn om in gewone taal uit te leggen waar we nou eigenlijk voor staan. Het humanisme is elitair in zijn uitingsvormen en spreekt niet aan. Waar het om gaat is dat je als tehuis probeert een sfeer te scheppen, die je 'humanistisch' zou kunnen noemen. En dat betekent in ons geval zoiets als een grote mate van vrijheid en soepele opstelling, het organiseren van culturele activiteiten die behalve puur amusement ook nog iets anders inhouden. Vorig jaar, tijdens de internationale feestweek ter viering van het twintigjarige bestaan van de legerplaats Seedorf, hadden we hier in het HMT bijv.

sterven achter een bepaalde opstelling. Dat geeft de mogelijkheid om over humanisme te praten. Soms blijkt dat meer begrip ontstaat voor humanistische opvattingen over geestelijke verzorging in het leger. Of tenminste kan men respect opbrengen. Dat is ook heel belangrijk voor onszelf, omdat we anders geïsoleerd zouden raken en het op den duur zeker niet vol zouden kunnen houden.

Het komt regelmatig voor dat vrouwen, die aanvankelijk weinig belangstelling hadden voor humanistische zaken, er later op terugkwamen, bijv. bij

een expositie van twaalf bekende Nederlandse cartoonisten."

Volgens Eric Groothuis zou het niet slecht zijn wanneer meer mensen uit de humanistische beweging eens kennis maakten met de HMT's, in Nederland en met Seedorf in Duitsland in het bijzonder: „Humanisten weten nauwelijks wat hier gebeurt, laat staan dat ze weten hoe je deze jonge militairen zou moeten bereiken. We zouden daar veel meer energie in moeten steken, bijv. het maken van goede brochures, goede TV-programma's, juist ook voor deze grote groep jongeren. Ik denk ook dat het goed is als men hen zoiets zou kunnen bieden. Dat ze ook interesseert en vooral dat ze begrijpen. Het blijkt toch dat de periode van de dienstplicht vele jaren later nog ter sprake komt. Kennelijk is de militaire dienst een vrij ingrijpende gebeurtenis. Ik vind dat de humanistische beweging in Nederland te weinig prioriteit geeft aan deze groep jongeren."

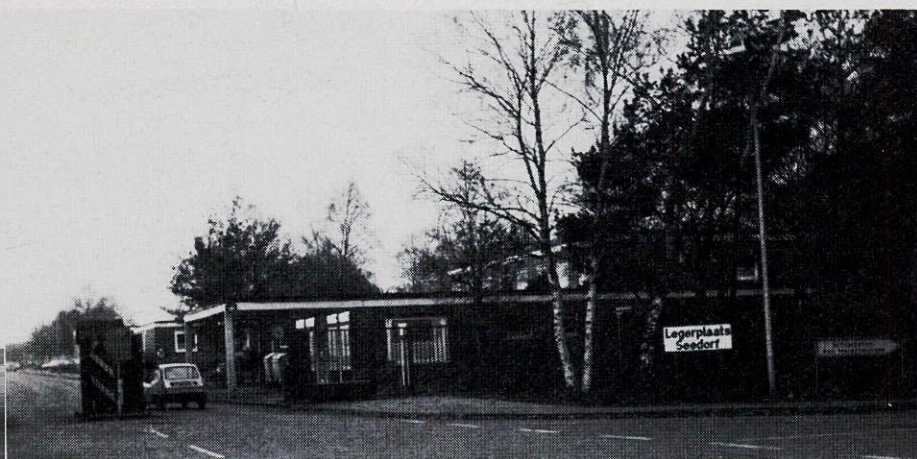
W.H.

geboorte, huwelijk of schoolkeuze. Dan herinnerden ze zich weer dat we daar wel eens over gesproken hadden en wilden daar dan weer op terugkomen. Dat is best heel fijn. Bovendien toont het voor mij aan, dat je vooral niet te nadrukkelijk moet leunen met je boodschap. Mensen beoordelen je uiteindelijk toch op wat je doet en niet zozeer op wat je zegt."

Het uniform is de prijs die je moet betalen

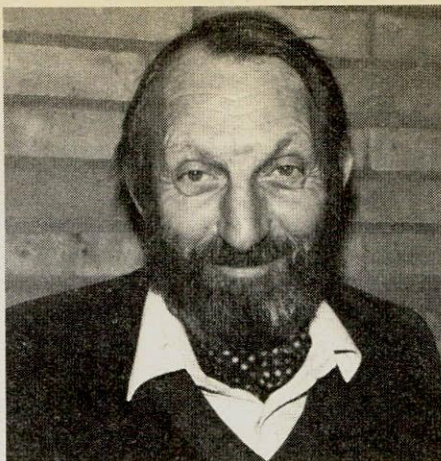
Ook in Nederland is de discussie over de humanistische GV-er in krijgsmachtuniform nog steeds gaande. Een uniform zou volgens sommigen een al te nauw en afhankelijke band met het leger symboliseren. Het is een gevoelig punt. Jan Duijnhouwer benadert de discussie van een pragmatisch standpunt. Volgens hem kan het dragen van een uniform een belangrijke ondersteuning zijn van het werk. Dus soms wel in uniform en soms niet.

„Het dragen van een uniform is soms een wezenlijk onderdeel van de positie, die je ten behoeve van de militairen wilt innemen. Een principiële weigering om je erin te vertonen vind ik onverstandig in dat opzicht. Ik heb ervaren dat je met doordacht gebruik van een uniform deuren kunt openen die

anders gesloten zouden blijven. Er zijn situaties waarin je het absoluut niet kunt maken in burger te verschijnen. Nou, dan moet je dat ook niet doen. Natuurlijk zijn humanisten te mensgericht om warm te kunnen lopen voor uiterlijk vertoon, maar in deze functie in deze gemeenschap kun je uiterlijk vertoon niet negeren. Dat is een prijs die je moet betalen."

Corrie Duijnhouwer: „Ja hoor, ik ga ook vaak mee. Dat wordt best gewaardeerd. Het hoort er nu eenmaal bij. Uiteindelijk wil je toch proberen iets te betekenen voor mensen. Als dat inhoudt dat je ook wel eens minder aardige activiteiten op de koop toe moet nemen, dan doe je dat. Overigens hoeft dat helemaal niet te betekenen dat je dan principes over boord moet zetten. Als Jan tijdens een van de vele luisterrijke gebeurtenissen wordt gevraagd een toespraak te houden, dan is dat heus nog wel een humanistisch verhaal. Men verwacht overigens ook niet anders. Zo bezoeken we om een voorbeeld te noemen, een andere keer niet deze maar die nieuwjaarsreceptie. Als er één is die zich van rangen en standen niets hoeft aan te trekken dan is het wel de GV-er. Zo kun je, juist door

je er niet aan te onttrekken, toch komen tot een eigen inkleuring."

Seedorf is moeilijker

De situatie in Seedorf werpt voor de humanistische GV andere en vaak moeilijker problemen op dan in de Nederlandse kazernes. De dienstplichtigen zijn er langer en verder van huis. Er is sprake van een nogal gesloten gemeenschap, die weinig mogelijkhe-

den laat voor contacten met de Duitse samenleving. Er is een groter besef van de oorlogsdreiging omdat er een direktere betrokkenheid is vanwege de taak van de Nederlandse brigade in den vreemde.

Volgens Jan Duijnhouwer komt heimwee verhoudingsgewijs vrij veel voor. Naast de vele militairen die het prima naar de zin hebben, zijn er ook diversen die hun plaatsing zo willen ruilen voor een baantje op een Nederlandse kazerne.

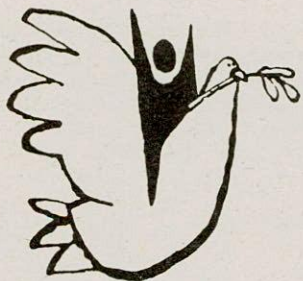
„De selectie zal wel nooit feilloos werken, vrees ik. Soms zijn dingen toch wel te voorzien, heel vaak echter ook niet. Waar nog meer de nadruk op gelegd moet worden dat is de informatie vooraf. Over wat mensen werkelijk te wachten staat in Seedorf hebben velen soms nauwelijks enige notie. Dat blijkt trouwens ook zelfs als ze hier al een tijdje zitten. De werklust is onevenredig hoog, veel oefeningen, ver van huis, langere perioden tussen twee verloven. Voor ons als GV-ers betekent zo'n situatie dat, naast de normale problemen die kleven aan de dienstplicht, er nog eens een extra hoeveelheid bovenop komt."

Wim Heij

Humanistisch Vredesberaad

Bij het Humanistisch Vredesberaad verscheen onlangs de door Chiel Verduijn geschreven brochure 'Humanistische vredesgedachten in kort bestek'. De diverse onderwerpen in deze brochure (humanisme, ethiek, vredes- en veiligheids-problematiek) zullen uitvoeriger aan de orde komen in de op stapel staande HVB-publikatie 'Op

weg naar veilige vrede' die in de loop van 1984 zal verschijnen. Wie alvast een voorproefje wil nemen op deze uitgave kan bij de brochure 'Humanistische vredesgedachten in kort bestek' bestellen bij het Humanistisch Vredesberaad, Oudkerkhof 11, 3512 GH Utrecht. Prijs 1,50.

HIVOS

De journalist Rolf Boost heeft in opdracht van het Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking een boek geschreven. De basis voor dit boek werd geleverd door de dagboek-aantekeningen van enkele „aandeelhouders" die op bezoek gingen bij de door hen gesteunde projecten in India. Deze confrontatie met de ontwikkelingssamenwerking in de praktijk, zoals HIVOS die voorstaat (kleinschalig, direct en structureel) kreeg op deze wijze gestalte in het boek 'Aan de achterdeur van de armoe'. Voor belangstellenden is dit boek te verkrijgen in de boekhandel bij het HIVOS, Beeklaan 387, 2562 AZ Den Haag. Prijs 14,90.

't Kan anders

Het tijdschrift „'t Kan anders" (uitgave van de gelijknamige radicale vredesgroep) laat ons weten, dat het van magazine overgestapt is op een veel dikker kwartaaltijdschrift. In ieder nieuw uit te brengen nummer staat steeds één thema centraal. Het thema in dit eerste nummer luidt '1984. Wie is de grote broer'. Een portret van Orwell; in hoeverre is de door Orwell beschreven disciplinerende in de huidige maatschappij al doorgevoerd en alternatieven om 1984 te voorkomen zijn de belangrijkste artikelen in dit eerste nummer. De abonneeprijs voor vier kwartaalschriften bedraagt 21,-. Het eerste 1984-nummer is te bestellen door storting van 7,40 op giro 3772349 tnv. 't Kan anders, Vlammingstraat 82, 2611 LA Delft o.v.v. '1984'.

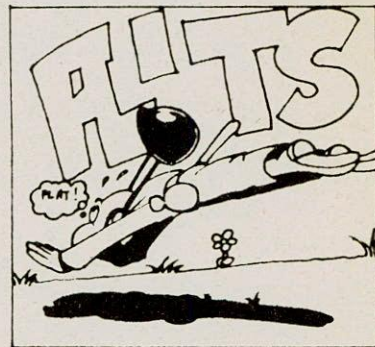
Werken/niet werken

'Ga nu al aan 't werk voor werk' is een door het ministerie van Sociale Zaken

en Werkgelegenheid uitgegeven map waarin schoolverlaters en anderen worden aangespoord werk te maken met het zoeken naar een baan. In de map handige boekjes en folders over solliciteren, beroepskeuze, werkloos zijn, een ander vak leren op kosten van de overheid enz. Te bestellen bij genoemd ministerie (tel. 070-715911).

VVDM

De soldatenvakbond VVDM heeft een geheel nieuwe kernwapenbrochure uitgebracht onder de titel 'Laat je vallen vlug en plat dan heeft de A-bom het minste vat'. Juist de specifieke informatie over militairen en kernwapens

uit de eerste hand is voor de vredesbeweging van belang', aldus het persbericht. In deze vernieuwde brochure ook een aantal nieuwe feiten, zoals de voorbereiding van dienstplichtige gewondenverzorgers op een kernwapenoorlog en de schietinstructies bij de kernwapenopslagplaatsen zoals die aan dienstplichtigen wordt verteld. Voor geïnteresseerden is deze brochure te verkrijgen door storting van 4,60 op giro nummer 750479 tnv. VVDM, Utrecht, o.v.v. kernwapenbrochure.

Wintersporten

Merkwaardig uitgedoste carnavalsgangers zijn plotseling huisgenoot geworden. Rodelaars en bobsleeërs, biathleten en alpineskistiers: geen ziel mocht ooit van ze vernomen hebben, na de Olympische Winterspelen worden ze gekoesterd als oude bekenden. Toch lijkt er eerder de enorme invloed van de tv mee aangetoond dan de overtuigingskracht van de wintersporten zelf. Want zó adembenemend is het toch ook niet om te zien, hoe iemand 50 kilometer met skiën aan moet hollen. Dat is slechts een gemakkelijke manier van voortbewegen, als de busverbinding is opgeheven. Bovendien gaan die langlaufers soms ineens op de grond liggen, halen ze een geweer van hun schouders en beginnen ze als gekken te schieten. Ze heten dan biathleten en beoefenen de biathlon.

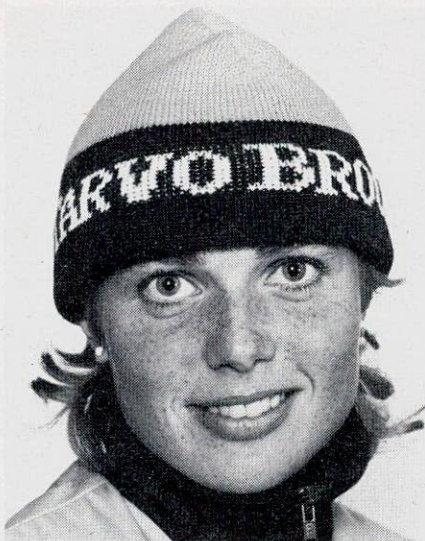
Skiën

Het heeft grote voordelen als ondeskundige over dit soort vermaak te oordelen. Zo maken op mij de afdaling en de slalom een volstrekt willekeurige indruk. Ik neem graag aan, dat Stenmark dat vak beter beheerst dan ik, maar tussen de mensen die ervoor geoefend hebben kan er toch nauwelijks verschil zijn in presteren. Dat blijkt trouwens ook uit de marges, die zonder uitzondering binnen de honderdste seconde liggen. D'r hoeft maar een sneeuwwhoopje verplaatst te zijn door de eerste deelnemer en de tweede gaat al langzamer. Meestal zal het andersom zijn en effenen de eersten het pad voor de laatsten. Maar wat vooral van belang lijkt bij sporten, die je van boven naar beneden beoefent, is gewicht. Hoe meer gewicht, hoe harder je valt, beseft ik reeds op mijn eerste sleetje. Het lijkt me derhalve een tamelijk merkwaardig gebrek van afdaling en slalom, dat de behaalde tijd niet met een of andere coëfficiënt voor het lichaamsgewicht wordt vermenigvuldigd. Ik weet er dan ook niets van.

Schaatsen

Begeven we ons naar een even langdradige branche van de wintersport, het hardrijden op de schaats. Elke Nederlander is immers gemachtigd daarover te spreken. Althans: nu nog. Zoals elke Nederlander heeft kunnen waarnemen, dat de Hollandse winter steeds maar zachter en de zomers voortdurend warmer worden, zo moeten we ook vaststellen, dat Hilbert van der Duim waarschijnlijk één van de laatste ijsheelden is. De traditie van polderland-schappen, gevuld met folkloristische schaatsmeutes, bestaat over enkele jaren niet meer. En anders zorgt meneer Klok van de schaatsbond daar wel voor.

Een jaar of vijftien geleden stonden, vlak na de Olympische Spelen van

Ria Visser

Mexico, bewuste topsporters op, die eindelijk zeggenschap verlangden in het beleid, waar zij voortdurend het slachtoffer van werden. Er leek iets te gebeuren. Een groep Olympiërs zocht zelfs contact met het toenmalige NVV en in de diverse bonden werden contactcommissies opgericht of sporters-veregenwoordigingen, een aardig woord voor puzzelaars, met vergelijkbare, inspraakdoelstellingen (nog zo één). Nu Klok voorzitter is van de schaatsbond, moeten we vaststellen, dat van al die mooie idealen niets terecht is gekomen.

De voorvallen van het afgelopen schaatsseizoen zijn eigenlijk te onbenullig om te memoreren, te meer, omdat ze vooral de selectie voor Serajevo betroffen. Bij de Olympische Winterspelen wordt elke dag een andere afstand gereden, dus het kijken daarnaar (en het luisteren naar Heinze Bakker, Leen Pfrommer en Mart Smeets) wordt nog erger dan gewoonlijk. Niemand had aan die Winterspelen hoeven tillen, als om een of andere

reden de schaatsélite zelf niet zo graag was afgereisd.

Conflicten

De conflicten begonnen al vorige zomer. Nijholt en Boer lagen overhoop, een trainingscoördinator kon niet gevonden, Kloosterboer ging naar de vrouwen. Maar het was allemaal nog te overzien geweest, als Quarles van Ufford zijn interim-voorzitterschap van de KNSB met nog een jaar verlengd had. Nee, de schaatsbond moest zo nodig Klok aanwijzen, een man die minder weet van schaatsen dan Boer van Tarvo-brood en dan ik van de biathlon. Na het Europees kampioenschap van Hilbert van der Duim stonden er trouwens advertenties van Tarvo in de krant: dat die broodsoort toch maar bewezen had de beste te zijn. Een tekst, even geloofwaardig als het gelaat van Klok.

Wat de voorzitter aanrichtte, kan weggevoerd worden, natuurlijk. Maar persoonlijk is en blijft mijn verzet tegen bondsbestuurders het grootste, als ze individuele topsporters de dupe laten zijn van hun kortzichtigheid. En Klok maakte daarnaast de bijna traditionele KNSB-blunder zich te bemoeien met zaken, waar hij geen snars van weet. Hij zou wel even vier deelnemers aanwijzen voor het wereldkampioenschap sprint, Van der Duim daarbij vergetend, want Van der Duim had nog niet overtuigend gesprint. Dat is natuurlijk de manier om met de enige schaatser om te gaan, die bij een vorig WK in de medailles viel (en die later bij het EK-allround dan ook de 500 meter zou winnen).

Aardige meid

Klok heeft het vanzelfsprekend heel aangenaam gehad in Serajevo. Hij kan thuis verhalen over de vele contacten, die hij legde. „Een aardige meid is die Ria Visser.” En de prestaties waren ondanks de negatieve voorpubliciteit toch weer alleszins meegevallen. Inderdaad, de Nederlandse schaatsafvaardiging redde zich vooral goed ten opzichte van de Nederlandse bobsleeafvaardiging, die door Frans Henrichs persoonlijk naar de Winterspelen werd gestuurd. Als Van Helden volgend jaar wereldkampioen wordt, zegt Klok: „Als ik hem zou kunnen schorsen, deed ik het. Helaas is Hans Frans.”

Hans van Wissen

veel Russen lezen EGO
liever dan de Waarheid

Leve de lente!

Geen ellende deze keer. Ik zou wel iets willen schrijven over het massale onrecht dat dieren wordt aangedaan: de legbatterijen, de kistkalveren, de nertsfarms. En over de lichte paniek die zo langzamerhand uitbreekt door aktiegroepen als Lekker Dier of het Dierenbevrijdingsfront. Ik doe het niet, het moet nog maar even wachten. Want het wordt lente en daar heb je eigenlijk je handen aan vol. Als je regelmatig over natuur- en milieubescherming praat – sombere onderwerpen vaak – mag je ook wel eens gewoon vertellen over wat het buitenleven je biedt. Begrafenisondernemers doen ook wel eens mee aan carnaval, maatschappelijk werkers zijn soms gek op lachfilms, atoomgeleerden maken echt wel grapjes. Waarom zonden andere aardse stervelingen ook niet gewoon eens vrolijk mogen zijn?

Stoeltje in de luwte

Lente, voorjaar. Heel pril nog in maart. Als er geen echte vorst is, dreigt toch nog vaak nachtvorst. Koude stromingen vanuit het noorden teisteren met buien en al onze streken. Het is vaak toch nog gewoon het beste lekker thuis te blijven.

Maar plotseling tintelt het, lijkt het met de zon echt wat te worden. Heel voorzichtig wordt een raam opengegooid, diep ingeademd. Doorzetters zetten op een beschut hoekje een stoel buiten, gaan er op zitten, de benen gestrekt naar voren, het hoofd iets schuin in de nek. De zon verwarmt, prikt, prikkelt in ieder geval.

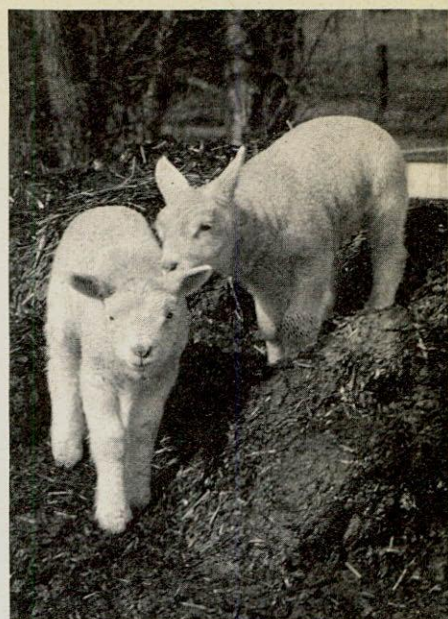
Wat een geluk om dat te kunnen voelen. Hele landstroken die zoiets nauwelijks kennen. In Rio de Janeiro weet men er weinig van, in Lagos is het onbekend, in Manilla komt het eigenlijk niet voor. Voorjaar, echt Nederlands voorjaar, is voorbehouden aan onze gematigde streken waar de winter nooit erg streng is en de zomer zelden lang volhoudt. Maar juist daardoor

is dat ene moment in het vroege voorjaar zo weldadig. Dan glijden alle zorgen... (oh nee, geen ellende, geen somberheid ditmaal).

Wie nauwelijks beseft dat het leven op aarde voornamelijk bepaald wordt door de energie van onze zon, kan op zo'n stoeltje in de luwte z'n schade inhalen. En hij kan dromen. Over groene bermen, warme, bijna textielloze stranden, lui wat drinken onder een stevige parasol, te uitgevloerd, om ook maar ergens over veel grapjes te maken. Alleen maar kijken...

Mieren doen het ook

Zonnen in maart. Mieren doen het ook. Ze komen in het vroege voorjaar soms uit hun ondergrondse hol en laten zich in het zonnetje lekker verwarmen. Zijn ze „op temperatuur“ dan blijven ze niet lekker hangen, zoals wij mensen, maar gaan snel terug naar het nest. Daar verwarmen ze een heel klein beetje de koude grond. En omdat die mieren dat massaal doen, helpt het echt. Soms wordt op die manier op één dag zo'n

nest wel twee graden verwarmd. Dat is goed voor het broed, het nageslacht dat nog in de eitjes zit.

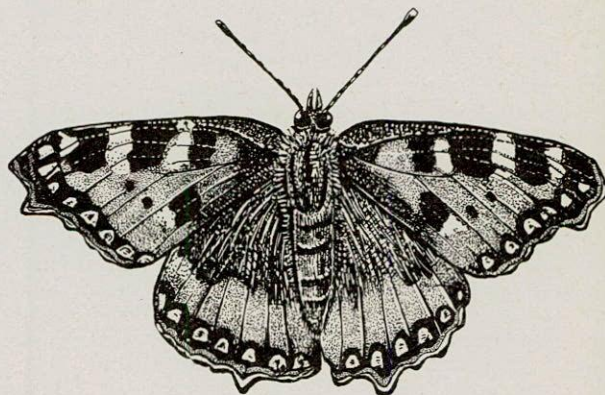
Ook padden zijn in maart soms plotseling bezig. Ze hebben onder heggen, hagen of in hoopjes afval en compost de winter doorgebracht. Maar stijgt de temperatuur overdag tot boven 12 graden dan komt er leven in de brouwerij. Dan gaan ze soms massaal op stap. Vooral 's avonds bij een beetje malse regen krijgen ze de smaak te pakken. De wijfjes hebben dikke lijven van alle rijpe eieren die ze moeten meedragen; de mannetjes zijn meer bescheiden in omvang. De padden trekken heel bewust naar laaggelegen poelen om daar hun eieren te deponeren. De voortplantingsdrang is erg groot. Eenmaal in de goede richting gaan ze onverbiddelijk verder, autoweg of niet (o nee, geen narisheid dit keer).

Wie fladdert mee?

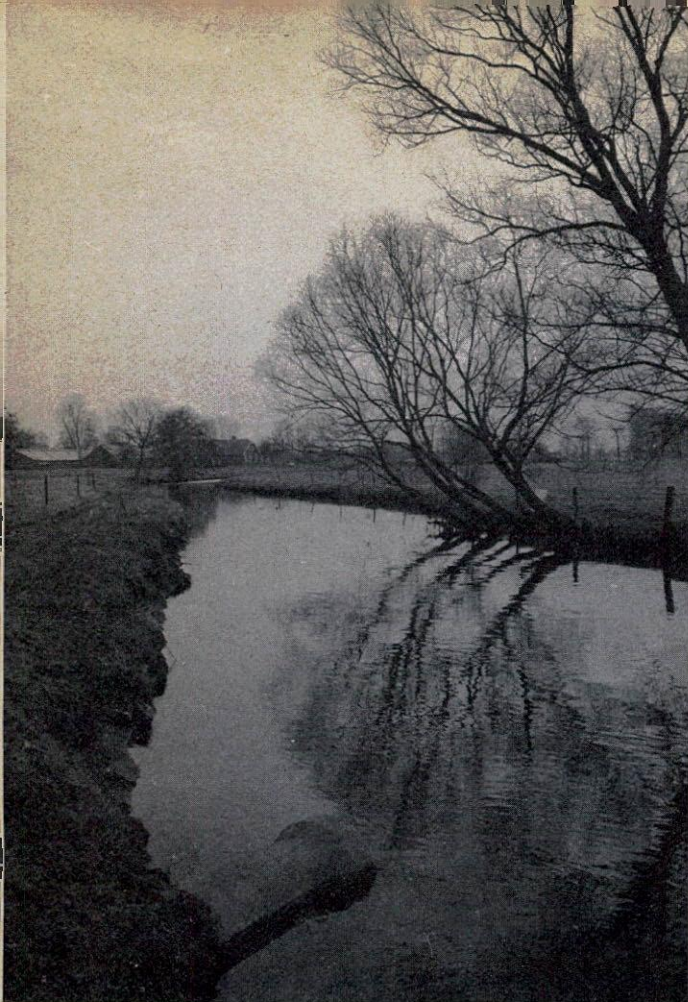
Ook de vliegende insecten doen de vroege lente eer aan. Voor hommels en vlinders is er plotseling wat te halen. Bloeiende planten zijn er in maart wel degelijk. De wilgen bloeien al links en rechts, de kornoelje, het klein hoef-

Speenkruia

Kleine vos

De bomen langs de beek zijn nog doorzichtig...

...maar een berk ontvouwt al z'n eerste blaadjes.

blad, de dotterbloem, het speenkruid. Voordat het blad aan de bomen komt nemen in het bos soorten als goudveil, maagdenpalm, sleutelbloem en bosanemoon hun kans waar. Op al dat moois komen hommels en vlinders af die niet zelden in een volwassen stadium hebben overwinterd. Bij de vlinders gaat het om heel „alledaagse” soorten – gelukkig nog wel – als kleine vos, citroenvlinder en dagpauwoog. Wie fladdert niet mee, al is het maar in gedachten, met die vederlichte wonderen op weg naar, op weg naar wat eigenlijk?

Geen lentegevoel zonder vogels. Ze zijn er weer in maart. Of ze zitten er aan te komen. In de winter hebben we het met de meeuwen en de kraaien, de eksters en de merels, mussen en spreeuwen moeten doen. En als we wat kleur zochten was er het winterkonninkje, de roodborst, of een van de vele soorten mezen. Maar eind maart zijn de trekkers weer terug. Het lijkt of ze veel te vertellen hebben over Zuid-Frankrijk, Spanje, Noord-Afrika of nog verder. De „zangers” zijn er in veel soorten: de karekiet, de tijtjaf, de fitis, allemaal nietige beestjes, maar erg wel-

bespraakt. Dat „zingen” hebben wij er maar van gemaakt: het gaat om het afbakenen van het territorium. Tot hier en niet verder, zo willen de beestjes duidelijk maken. Ook al een eerste aanzet tot een geslaagde voortplanting.

In het weiland zien we soms al de eerste pasgeboren lammetjes. En daar zijn ook plotseling de kievit, de grutto, de scholekster. Ze zijn veel groter, nog luidruchtiger. Hun tuimelen in de strakke voorjaarslucht, hun opgewonden levenslust moet je eens echt aandachtig bekijken, ondergaan. Ik stap er tenminste wel eens op een afgelegen dijkje voor uit m'n auto. Leve de lente, denk ik dan, wat kan het allemaal aardig zijn op deze aarde. Alleen het kille vocht in het gras belet me om er in alle rust van te genieten...

Frits Maas

*(tekeningen Henk Wester
foto's Frank Spoelstra)*

mens: bedreigende diersoort

"Schat, staat de Bokma koud?"

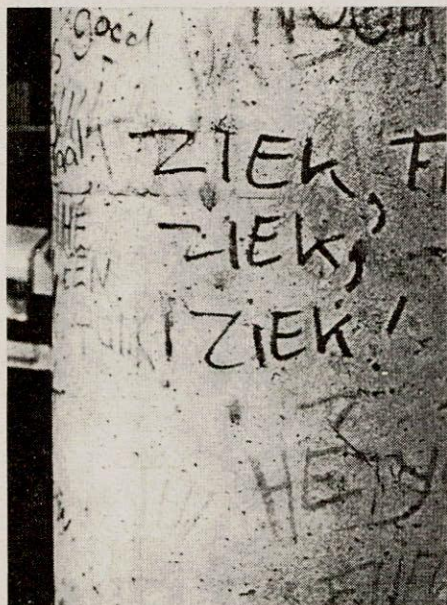
Over alcohol en poëzie

Het alcoholgebruik is in Nederland de laatste jaren enorm gestegen. Het gebruik is tussen 1957 en 1977 meer dan verdrievoudigd. Een recordstijging vergeleken met de ons omringende landen. Naar schatting drinken tussen de zes- en zevenhonderdduizend Nederlanders meer dan goed voor hen is. De helft van hen zijn alcoholisten. Alcohol is in het dagelijks leven zo normaal geworden, dat je vreemd wordt aangekeken wanneer je niet drinkt. Om er helemaal maar niet van te spreken wanneer je je visite niet wat alcoholisch weet aan te bieden. „Geheelonthouding“, zei Simon Carmiggelt eens, „is een uitstekend principe, maar het zijn alleen de drinkers die dat weten.“

Sinds 1957 is het alcoholgebruik in Nederland verdrievoudigd. In 1982 werd gemiddeld (dus inclusief zuigelingen en geheelonthouders) 8,7 liter pure alcohol per persoon weggewerkt. Aan gedestilleerd werd (omgerekend in liters van 100% alcohol) iets meer dan 2,5 liter per persoon gedronken. De bierconsumptie bedroeg bijna 82 liter per Nederlander, terwijl aan wijn iets meer dan 14 liter werd genuttigd. Dat is nogal wat. Een schrale troost is het dan ook dat we op de wereldranglijst slechts een bescheiden achttiende plaats innemen (Frankrijk is koploper met een gemiddelde van 13,3 liter pure alcohol).

Sluipende toename

Vijfentachtig procent van alle Nederlanders ouder dan vijftien jaar drinkt. En daarvan drinkt tien procent veel (excessief heet dat in vaktermen). Dat komt neer op zo'n zes- à zevenhonderdduizend drinkers die gemiddeld acht glazen per dag door het keelgat laten

Vierde afkickdag

Gordijnen zijn gesloten
het raam staat op een kiertje open
't schijnt mooi weer te zijn

mijn lichaam doet me pijn
nuchtere werkelijkheid

buiten hoor ik kinderen:
'Doe je mee... wedstrijd?'

Ineens ga ik weer hopen
jongens, geef me nog even de tijd
nu lig ik nog binnen
maar
ik
ben degene
die gaat winnen!

verdwijnen. Toch komt openbare dronkenschap, zeker in verhouding tot vroeger, betrekkelijk weinig voor. Een laveloze dronkaard in de goot heeft bijna nieuws waarde.

Vroeger werd er vooral in de kroeg gedronken. Nu wordt nog slechts veertien procent van de totale hoeveelheid alcohol buitenshuis gebruikt. Duidelijk is de verandering van het drinkgedrag. Er wordt nu meer dan ooit tevoren thuis gedronken. „Schat, staat de Bokma koud?“ is uitgegroeid tot een gevleugelde uitdrukking. En daar het duidelijk is dat excessieve thuisdrinkers aanzienlijk minder opvallen dan langs de straat trekkende, lallende zatlad- ders heeft de enorme toename van het drankgebruik zich min of meer sluipend voltrokken. Met als vergaande konsekwentie dat hun problemen vaak (te) laat worden onderkend.

Drink je veel?

Als men het aantal excessieve drinkers deelt door het aantal huisartsen, dan

betekent dit dat iedere huisarts enkele honderden probleemdrinkers in zijn praktijk moet hebben. Toch komt de doorsnee huisarts niet veel verder dan enkele tientallen. Een huisarts weet dus heel vaak het onder de klachten verborgen zittende alcoholprobleem

ik vluchtte niet alleen

sommige vrienden
vluchtten ook
van mij heen...

niet te onderkennen. Een huisarts die een patiënt vraagt „Drink je veel?“ zal steevast als antwoord krijgen „Nee“ of „Twee, drie glazen per dag“ als het er al zes zijn. Ontkenning en smoesjes vieren hoogtij bij excessieve drinkers. Een huisarts in Hoogeveen vond daar iets op. Aan patiënten met maagklachten, slaapstoornissen, moeheid, lusteloosheid enz. stelde hij de volgende vier vragen:

1. Voel je je weleens schuldig over je alcoholgebruik?
 2. Heb je weleens het gevoel dat je moet minderen?
 3. Komt er weleens kritiek uit je omgeving op de hoeveelheid die je drinkt?
 4. Drink je weleens 's ochtends?
- Werden twee van de vier vragen met ja beantwoord dan lag er een harde aan-

ik weet niet wat
ik weet niet hoe
ik weet alleen maar:
ik ben moe

Ik zal nog heel wat keren
van mijn leven
in mijn emmertje drank
kopje onder gaan

dit besef
dat is goed

maar
zou het me elke keer weer lukken
me af te drogen
met een handdoek
geweven
van nieuwe moed?

Pa en ma

Ik hoef niet meer
in therapie

het gesprek
en jullie
alles
overheersende
liefde

is de beste
remedie.

wijziging voor een alcoholprobleem. Op deze wijze werkend vond hij tenslotte 140 excessieve drinkers in zijn praktijk.

De muur

Probleemdrinkers zullen altijd proberen hun problemen te camoufleren. Informatie zullen ze zelden of nooit uit zichzelf verstrekken. Ze houden die liever voor zich. Totdat ze letterlijk en figuurlijk tegen de muur lopen.

Harriët Janssens, pseudoniem voor een anonieme jonge vrouw uit Rotterdam was ook hard op weg in de richting van deze muur. In het voorwoord van haar

Artikel 453, openbare dronkenschap, daar werd je vroeger op geverbaliseerd. Als je binnen het jaar drie keer gepakt werd, verloor je zelfs het actieve en passieve kiesrecht. Als dat nu gebeurde, welke politicus zou er dan nog in de Kamer zitten?

*Drs. R. van Amerongen
voorlichter van de Federatie
van Instellingen voor Alcohol
en Drugs (FZA)*

Het alcoholprobleem is tien keer zo groot als het drugprobleem, maar ten aanzien van alcohol is er een enorme tolerantie.

*T. Jongsma
medisch directeur van
Nieuw Hoog Hullen, een
kliniek voor verslavingsziekten*

Een patiënt die 's ochtends bij je binnenkomt en naar alcohol stinkt: „Ja, ik heb net een kersenbonbon gegeten dokter“.

*H.A. Plantenga
Huisarts*

gedichtenbundel 'Vlinderstappen' zegt ze zelf: „Er waren mensen die me over-eind wilden helpen. Onderweg naar de muur had ik nooit hulp willen vragen of aannemen. Nu hielp die stap me om weer te staan en de opening in de muur zelf te maken. En ik vervloekte de muur, ging hem te lijf. Hij zou me niet klein krijgen. Zo begon ik mijn gevecht. Toen was er één steen uit de muur.“

Het moeizaam verlopende gevecht met de muur om een gat te slaan naar de bevrijding vertrouwde ze toe aan het papier. Het resultaat is een verzameling gedichten die dit negen maanden durende proces op indrukwekkende wijze tot uitdrukking brengen. Soms enkele stappen, dan weer een terugval. Paniek, vermoeidheid, angst, moedeloosheid. Allemaal elementen die bij het proces horen. Zweven tussen

stoppen en doorgaan, wanhoop en moed. Er uiteindelijk toch in slagen door de muur heen te breken.

„Voor wie deze herkenning zoekt“, zegt Harriët Janssens, „voor wie aan het vechten is, en voor wie niet meer vechten wil, heb ik wat ik toen opschreef laten publiceren.“

Wim Heij

De op deze pagina afgedrukte gedichten en illustraties zijn overgenomen uit de bundel 'Vlinderstappen' van Harriët Janssens, een uitgave van De Toorts te Haarlem. Prijs f 19,25. Gegevens over het drankgebruik in Nederland zijn ontleend aan het boek „Alkohol, vriend of vijand“ van W.G. Mulder en twee artikelen van Piet Piryns en Kees Schaepman uit het weekblad Vrij Nederland (19 en 26 november 1983).

Vandaag
heb ik iets
bevrijdends
gedronken

ik heb
mezelf
nieuw leven
ingeschonken.

EGO: schat aan informatie

**De geschiedenis
der mensheid
is begonnen met
een daad van
on gehoorzaamheid
en het is niet
onwaarschijnlijk
dat die zal worden
beeindigd door
een daad van
gehoorzaamheid**

Erich Fromm

Schatjes

Hilariteit met zeer wrange bijsmak

„O tempora, o mores“, dacht ik bij mezelf, toen mijn zuster, die bij een dagblad werkt, me vertelde over het bestaan van een praatgroep voor ouders, die door hun kinderen zijn mishandeld. 't Wil zoveel zeggen als „waar mot dat heen?“, en dat moet ongeveer dezelfde gedachte zijn geweest die de Gooise regisseur Ruud van Hemert inspireerde tot de tragi-komedie 'Schatjes'.

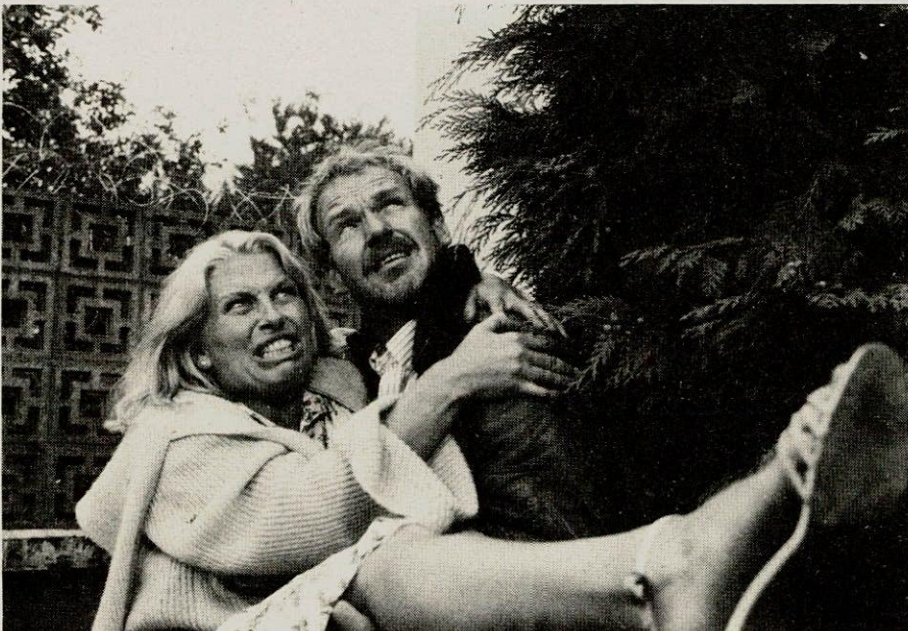
De schatjes zijn Madelon, Thijs, Jan-Julius en Valentijn Gisberts. De wanhopige ouders die dit ontembaar gebroed hebben voortgebracht, zijn de mooie, blonde moeder Danny en de snelle piloot John Gisberts. Mama kan de zaak niet aan, doet daar ook niet al teveel moeite voor. De twee kleinste kinderen paait ze met chocholate, en haar dochter brengt ze tot razernij door te proberen haar vriendje, tennisleraar Dennis, te versieren, wat haar aanvankelijk nog lukt ook. Natuurlijk niet zo'n uitgebalanceerde moeder-kind-verhouding. De nukkige Thijs pleegt op zijn motorfiets door de tuin te rijden, bijvoorkeur door het bloemperk dat zijn vader persoonlijk heeft aangelegd. Papa is helikopterpiloot en ziet de wandaden van zijn kroost vanuit de lucht met stijgende verontwaardiging aan. De zaak escaleert op een groteske manier, wanneer Thijs op verzoek van zijn jaloeze zuster een tijdbom in de wekker monteert. Die explodeert, maar tot teleurstelling van Madelon is vader John de gehavende aan het ontbijt, en niet haar moeder. „Wist ik dat ze deze

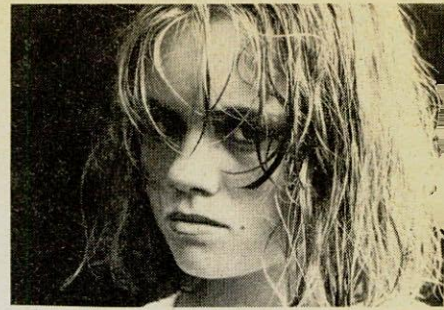
Frank Schaafsma als zoon Thijs

keer van plaats zouden verwisselen?“, verdedigt Thijs zich. De zaal ligt dan natuurlijk al hijgend plat van het lachen.

De zaak escaleert nog verder, wanneer Madelon haar tennisleraar thuis ontvangt, hem in het bed van haar moeder

Geert de Jong (met gebroken been) en Peter Faber als de wanhopige ouders in Ruud van Hemert's 'Schatjes'

Akkema als dochter Madelon

verleidt en onderwijl het bad laat overlopen. Wanneer de moeder teleurgesteld van de tennisbaan terugkeert en de ravage aanschouwt, en tot overmaat van ellende wordt geconfronteerd met de beide jonge gelieven, knapt er voor de zoveelste keer iets in haar hoofd.

De kleine kinderen laten zich intussen ook niet onbetuigd: ze richten waar ze kunnen enorme ravages aan. De ouders besluiten dat hun beide oudste kinderen naar het strenge tuchthuis Dennenheuvel zullen worden gezonden, maar de kleine broers verraderen dat voortijdig aan de beide jeugdige amokmakers, die zich inmiddels in het tuinhuisje hebben teruggetrokken. Dat blijkt reden genoeg voor ze te zijn om hun ouders 's nachts te vergassen, naar een plek ver buiten het dorp te rijden, om zich vervolgens in het huis op te sluiten en dat vakkundig te barricaderen. Wanneer ze dan in de kelder nog het militair wapenarsenaal van hun vader aantreffen, is de oorlog komplete. Aan de praktische kanten van hun belegering hebben ze niet gedacht, zodat ze op een ogenblik, gedreven door honger, hun verzet dreigen op te geven. Dan komt als redder in de nood tennisleraar Dennis met een doos vol patat en kip.

Tijdens een schitterende scène, die de kenners een stijlbreuk noemen omdat hij opeens een andere belichting krijgt, en de leraar in een superromantisch lied uitbarst, zien we dan de dochter aan het aanrecht staan. Ze lijkt van achter gezien exact op haar moeder, die jongen zingt van liefde en trouw, en je beseft dat dat de beide ouders zijn, vijftien jaar geleden, toen ze vol idealen aan hun gezinnetje begonnen. Persoonlijk vond ik juist die scène cruciaal voor de hele film. Meer dan de scène waarin de jonge Thijs verbitterd opmerkt: „Wat wij doen kan niet. Als ik later kinderen heb, zal ik wel zorgen dat 't nooit zo ver komt.“ Die uitspraak krijgt nog een extra dimensie, wanneer je weet dat scenario-schrijver/regisseur Ruud van Hemert, samen met zijn broertjes Hans en Eric, in zijn jeugd een verschrikking voor papa Willy moet zijn geweest, en als je dan ook nog weet dat hij inmiddels zelf vader is van vier boendertjes van jongetjes, die hem tot het maken van deze film hebben geïnspireerd.

Omdat ik, als moeder van een vent van

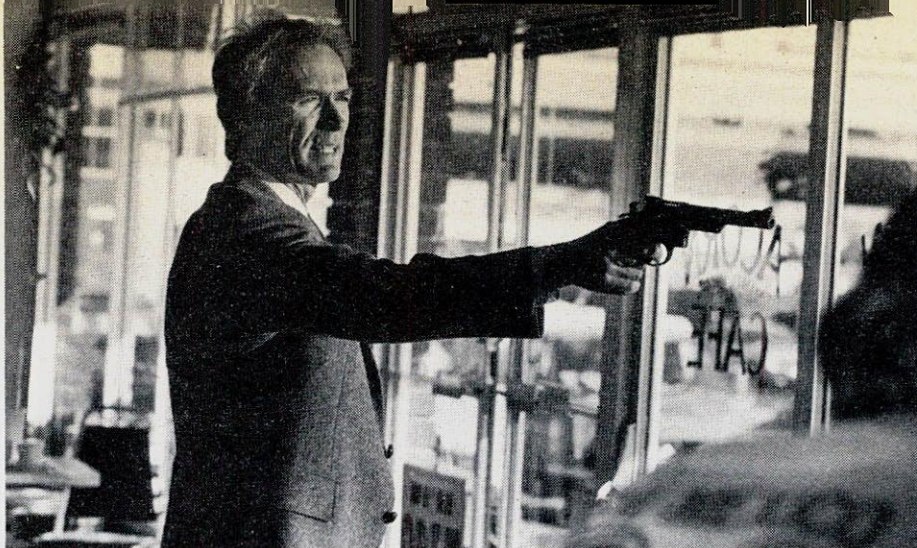
in 't kort

Op 22 februari 1943 werden drie jonge Duitse studenten, leden van de verzetsgroep Die weisse Rose, onthoofd, omdat zij betrappt waren bij het verspreiden van verzetsvlugschriften. Over het leven van die drie, over hun inzicht in de misdaden van het Nazisme, over hun idealen en hun moed gaat de film **Die weisse Rose**. Een eenvoudig verteld verhaal (wel heel erg braaf af en toe: met enige afkeer dacht ik zo nu en dan: een goeie Duitser hoeft toch niet meteen zo'n halve heilige te zijn?) dat een goed beeld geeft van de roekeloosheid van jonge mensen. Wanneer ze met hun drukpersje in de weer zijn, wanneer ze grote aantallen postzegels kopen, wanneer ze stapels papier stelen, en helemaal wanneer ze binnen de muren van de universiteit van München de pamfletten verspreiden, denk je voortdurend: kijk toch uit, doe niet zo stom! Een ding weet ik zeker: ik zou dat nooit hebben gedurfd. Een film die aan het denken zet, en dat is maar goed ook. Regie was van Michael Verhoe-

ve. bijna zestien, een heleboel van de haat-liefde-relatie in de film herkende, dwars door alle hilarische scènes heen, zei ik na afloop van de persvoorstelling tegen Ruud: „Allemaal heel aardig en leuk, maar volgens mij zit er een grote klont ellende achter deze film.“ Vlak voordat hij zich omdraaide voor het zoveelste interview, keek hij me even ernstig aan en zei: „Daar heb je natuurlijk helemaal gelijk in.“ In de film loopt het met de ouders zeer droevig af. De film is duidelijk bedoeld als een gedurfde productie over een actueel onderwerp. Maar met die draaggroep van mishandelde ouders in mijn achterhoofd, ging ik toch in diepe peins naar huis, en ik was dankbaar dat ikzelf ben opgevoed in een tijd waarin het nog vanzelf sprak dat je ouders de baas waren. Toen was geluk heel gewoon...

De rollen in deze film worden gespeeld door Peter Faber als de vader (goed op dreef, maar zoals in zoveel van zijn films, slecht te verstaan), Geert de Jong als de moeder, Akkema als de dochter (yam yam hoor) en Frank Schaafsma als de oudste zoon. Rijk de Gooyer speelt nog een grappige bijrol als de superieur van Peter Faber, maar ook hij is vrijwel niet te verstaan, wat werkelijk erg jammer is, want wat wél te verstaan was leek alleszins geestig.

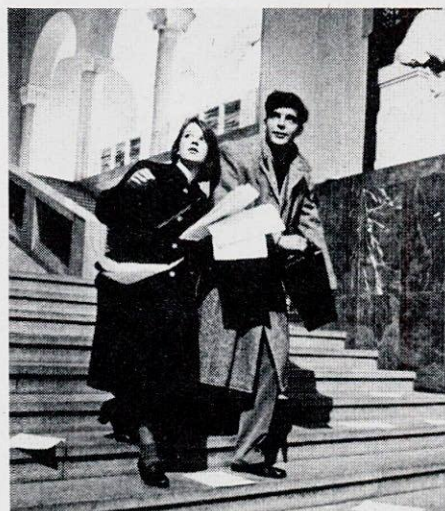
Leo van Opzeeland

Clint Eastwood als de humorloze houwdegen Dirty Harry in 'Sudden Impact'

ven, belangrijkste rollen werden gespeeld door Lena Stolze en Wulf Kessel.

Een film die ook aan het denken zet, maar dan precies op de tegenovergestelde manier, is **Sudden Impact**, geregisseerd door Clint Eastwood naar het boek van Earl Smith en Charles Pierce. In deze film haalt Eastwood zijn creatie Dirty Harry weer eens van stal, altijd goed voor een x aantal miljoenen. Harry Callaghan is een ruige politieman, die er zijn eigen wetten op na houdt. Ontelbaar is het aantal doden dat valt door de eigenzinnige manier waarop hij met het begrip 'recht' omspringt. Aan het eind van de film laat hij zelfs een mooie blonde dame lopen, die maar liefst zes heren eerst in het kruis en vervolgens in het hoofd heeft geschoten, omdat ze haar en haar zusje tien jaar geleden tijdens een uit de hand gelopen barbecue hebben verkracht. Dat is niet mooi natuurlijk, maar dat het zusje sinds die gebeurtenis als een plant voor zich uit zit te staren, wil er bij mij echt niet in, en het wordt ook niet helemaal duidelijk waarom de daders niet in de kraag zijn gevat, al blijkt de plaatselijke sheriff om zijn zoon te beschermen, wel een enigszins scheve schaats te hebben gereden. Een waardeloze film die mensen op verkeerde gedachten brengt.

Lena Schulze en Wulf Kessel in 'Die weisse Rose'

Sondra Locke als de godin der wrake is een mislukt madonnabeeld, Clint Eastwood als Dirty Harry een humorloze karikatuur van zichzelf. En het feit dat hij niet anders dan gezondheidsvoedsel eet bekomt hem ook slecht: hij ziet er mager, oud en verbitterd uit. Griezellig dat de film in Amerika zoveel kijkers trekt, want hij propageert het maar raak schieten als je vindt dat je onrecht is aangedaan, volgens mij op een ontoelaatbare manier. Nederland is niet meer wat het geweest is, ik geef het toe, maar wat ben ik blij dat ik niet in het land van Dirty Harry geboren ben!

Robin Williams (l.) en Walter Matthau in 'The survivors'

Hoewel mijn collega's nogal verdeeld waren in hun mening over **The Survivors** heb ik me bij deze eigentijdse komedie uitstekend geamuseerd. Walter Matthau en Robin Williams als twee gabbers, die, door omstandigheden gedwongen, met elkaar op moeten trekken. Williams wordt in een van de eerste scènes, een van de allerleukste ook, ontslagen door de papegaai van zijn baas, en schrijft zich later in voor een overlevingskamp, een prachtige persiflage op alle vormen van geldklopperij die er in Amerika telkens weer worden bedacht. De scène waarin Williams zijn uitrusting voor het kamp, waaronder een machinegeweer, liefdevol uitpakt onder de ontzette blik van zijn verloofde, begeleid door romantische sfeermuziek, is een fraai verpakt stukje maatschappijkritiek. Ook weer een film om over na te denken. Ik zet u wel aan 't werk deze keer!

L.v.O.

"Wat fijn om idioot te zijn"

'De Mythe' van Freek de Jonge

„Wat fijn om idioot te zijn“ waren de laatste woorden waarmee Freek de Jonge zijn laatste show 'De Mythe' beëindigde. Zijn vierde. Sinds in 1979 Neerlands Hoop uit elkaar viel heeft Freek de Jonge een geweldige produktiviteit van hoog nivo geleverd. Achtereenvolgens bracht hij 'De Komiek', 'De Tragiek' en 'De Mars' op de planken met als tussendoortje nog even de oudejaarsavondshow 'De Openbaring'. Daarnaast bedacht en schreef hij een speelfilm ('De Illusionist') en speelde er ook nog maar even zelf de hoofdrol in. Hoe lang zal Freek de Jonge deze tomeloze creativiteit weten vol te houden?

Evenals van de voorgaande drie shows heeft de uitgeverij De Harmonie ook de tekst van 'De Mythe' weer in boekvorm uitgegeven. Ditmaal een dubbeldikke, want ook 'De Openbaring' zit erin (heb je de één uit, draai je het boek om en begin je aan de tweede).

Running gags

De eerste drie shows hadden ieder een min of meer duidelijk dramatisch thema. In 'De Mythe' keert hij terug tot de showbusiness. De show bestaat uit een aantal grote blokken, waarin Freek de Jonge steeds opkomt in een andere gedaante en een ander kostuum. Een dramatische eenheid is er niet ondanks de wel aanwezige twee zgn. running gags (dezelfde door het verhaal lopende

Dat heeft de burgemeester van het dorp gedaan die vond dat er riolering moest komen want vooruitgang hou je niet tegen, of het nou om stront of om raketten gaat.

grapjes). De ene grap bestaat uit de wens om een fototoestel bij zich te hebben om de verschrikkingen die Freek op zijn tochten tegenkomt op de gevoelige plaat vast te leggen. De andere grap is het konstateren van „fouten die hulpverleners wel vaker maken“, wat slaat op nagenoeg alle rampzalige beslissingsfouten van de personen die hij in zijn verhalen ten tonele voert. „Broodtroosters“ noemt Freek de Jonge

de hulpverleners. Eén voert hij op in de gedaante van een cowboy te paard die met twaalf gekken op stap gaat naar de RAI.

Raamvertellingen

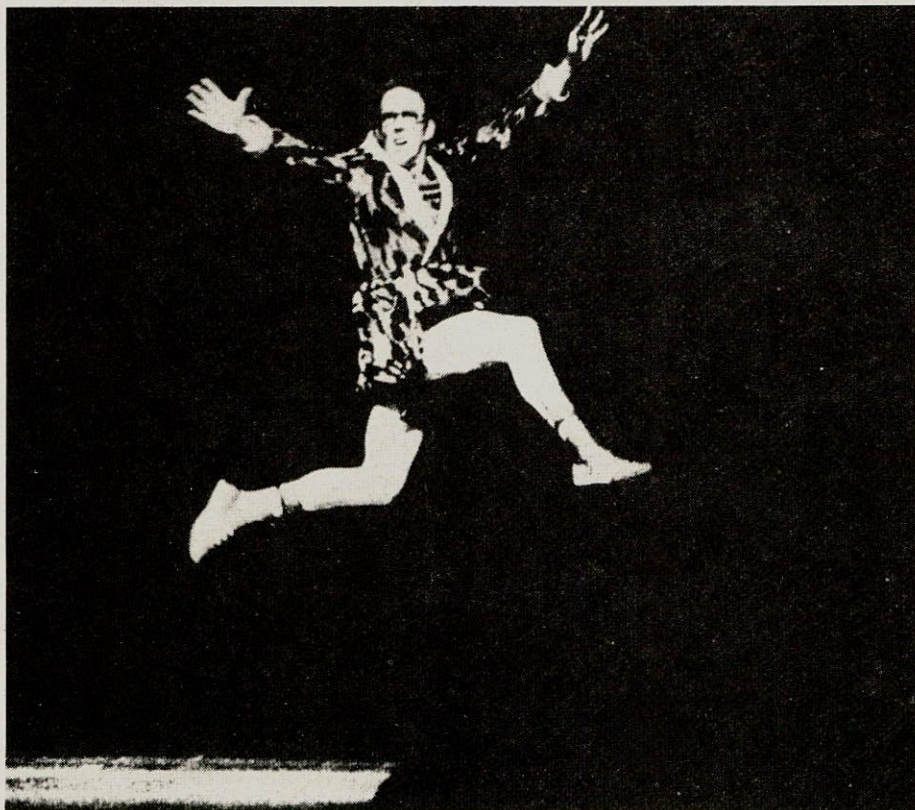
Naast de vele losse grapjes zitten er in het programma ook twee raamvertellingen. In het eerste gedeelte van 'De Mythe' een verhaal over een autoriteit die eindigt op een griezelkasteel met mismaakte knechten. Daar roept hij een rij martelaren op. Het meest direct is hij met zijn tweede vertelling, een parabel over een spin en een spinin en hun kinderen (die op het Spinoza lyceum zitten) die door een stofzuiger worden opgezogen. Steeds weer leggen ze de weg naar het licht door de lange donkere tunnel (de stofzuigerslang) af, om daarna weer snel in de mufte stofzak te belanden. Als de stofzuigerzak wordt geleegd klampen ze zich, op vaders advies, aan de zak vast, in de overtuiging anders in de hel terecht te komen. Eén van de zoons houdt zich op een dag niet goed vast (heeft de slappe lach) en ontdekt dat de

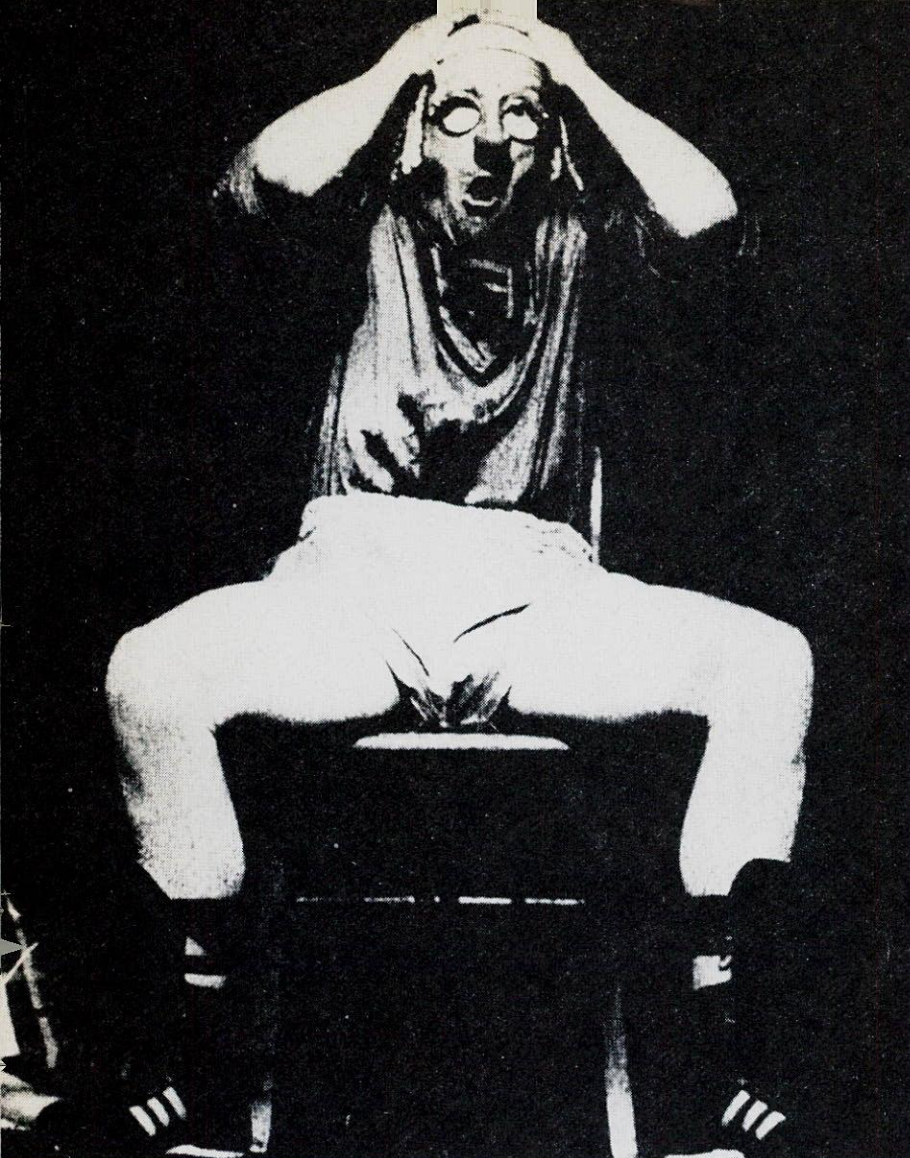
Denk niet dat als de atoombom valt, dat mensen naar de schuilkelder rennen welnee men pakt zijn fototoestel en probeert gauw nog een plaatje te maken, zeker in Japan, dat laten ze zich niet voor een 2de keer ontgaan

wereld buiten geen hel is maar de vrijheid. Vader spin hakt nog liever de pootjes van zijn zoon af dan dat hij van zijn overtuiging afstapt. Hij blijft de smalle weg verkiezen in plaats van gebruik te maken van een zich aandienende andere mogelijkheid.

De Mythe

De show heet 'De Mythe' en Freek de Jonge verwoordt vrij goed de titel van de show. De teksten geven duidelijk de richting aan waar hij met ons (kijker en lezer) naar toe wil. Hij houdt ons ook nu weer een spiegel voor. Een spiegel waarin hij ons toont waarop ons denken en handelen is gebouwd. Onze kijk op de wereld, de godsdienst („Ik ga morgen voor de dertiende keer naar Lourdes, gelukkig dat ik niet bijgelovig ben“) en de door ons achtergelopen

trends zijn belangrijke onderwerpen. Ze worden stuk voor stuk aan een kritisch onderzoek onderworpen. Hij houdt echter niet alleen anderen, maar zeker ook zichzelf een spiegel voor. De mythe staat ook niet alleen voor allerlei mythen uit onze maatschappij (verhalen waarvan we aannemen dat ze werkelijkheid zijn), maar ook voor Freek de Jonge die geen mythe maar clown wil zijn. En zelfs dat clown-zijn weet hij nog schitterend te relativiseren door zijn bolletjesneus regelmatig op de grond te laten vallen.

Te kakken

Gewoontegetrouw krijgt het publiek ook een beste beurt wanneer hij aantoon hoe kritiekloos de toeschouwers hun favoriete komiek tegemoet treden. Hij vertelt dat hij zijn telefoonboek in de boekenkast wil proppen maar het tukt niet, te dik. Het zou beter in de boekenkast passen wanneer men de oladzijden met Joodse en Surinaamse

namen eruit zou scheuren („als al die vreemdelingen oprotten pastte mijn telefoonboek weer in de boekenkast“). Het publiek lacht. En lacht opnieuw wanneer Freek eraan toevoegt dat dit een racistische grap is. Nog nauwelijks in de gaten hebbend waar het naar toe gaat, blijft het publiek lachen, waarop hij vervolgt met te zeggen dat de boekenkast nog meer ruimte krijgt als de boeken van Reve en Hermans (omstreden uitlatingen) eruit gegooid worden. Applaus oogst hij met deze opmerkingen, waarop Freek de Jonge reageert met „Er zitten zelfs boekverbranders in de zaal! Mensen kijken te veel naar Sonja. Willen zo graag in orde zijn... en Ordnung muss sein. Dat is het nieuwe fascisme, als je het mij vraagt.“

Laten we hopen dat Freek de Jonge 'de Mythe' zal laten volgen door nog menig andere show, want eigenlijk is een 'idoot' als Freek onmisbaar voor een samenleving. En daar is niets teveel mee gezegd.

Wim Heij

'De Mythe/De Openbaring' door Freek de Jonge werd uitgegeven door De Harmonie te Amsterdam. Prijs 24,90 (ook te koop als LP en musicassette).

Iedere decadente samenleving
bouwt zijn eigen
toren van babel,
de onze heet vrede
de spraakverwarring is evident.

Wat fijn
om idioot te zijn
zo weerloos als een clown
die ontwapent door verdriet
roept lach of ik schiet
en ziet hoe gauw
de aap komt uit de mouw

Wat fijn
die idioot te zijn
zo lelijk als de nacht
die met een grote bek
spot met elk gebrek
wie maakt je wat
zolang de wereld om je lacht

Ik ben zo'n idioot
de mensen lachen zich half dood

Dan plotseling een gil
twee barsten in mijn bril

Ik zie dubbel
de zaal ligt dubbel
omdat ik dat wil

Ik zie enkel
de zaal denkt enkel
wat is het verschil

Hé jij
je maakt me bang
omdat je aan mijn lippen hangt
ik voel me net een vlinder
op het bloemetjesbehang

Maar ik vertrouw je
vertrouw je

Wat fijn
om idioot te zijn
wat fijn
zo fijn

Werken: voor jezelf, voor een baas of voor en met elkaar?

Als de schooltijd d'r op zit, breekt de tijd aan om geld te verdienen. Sommigen beginnen voor zichzelf te werken, maar als je jong bent en geen geld hebt, is dat erg moeilijk. Dan zoek je een bedrijf, een onderneming, een baas bij wie je aan de slag kunt. Als je die snel vindt, heb je geluk.

Peter Bos vond heel gauw een baan. Hij werkte eerst als betonijzervlechter, daarna als scheidingswandmonteur. Edwin Bruin was twee en een half jaar timmerman in een timmerwerkplaats. Wiljan van den Heuvel werkte anderhalf jaar als pompbediende. Frank Schedi begon als onderhoudstimmerman en was het laatste halfjaar dakdekker. Jan Henk van Zutphen werkte drie jaren als onderhoudstimmerman, bij een baas, net als de andere vier.

Nu volgen ze alle vijf hun militaire opleiding als genist in Vught op de Frederik Hendrikkazerne. Ze namen deel aan een vraaggesprek met raadsman Wim Reinders, die het gesprek optekende voor EGO, het derde in een serie over werken.

Geen van allen is lange tijd werkloos geweest en dat lijkt hen ook helemaal niet plezierig. Maar als Frank gaat nadenken over de mogelijkheid om na zijn diensttijd werk te vinden, wordt hij pessimistisch: „In het timmervak is volgens mij geen brood te verdienen later. Er komt steeds minder werk en er komen steeds meer jongeren bij die niet aan de slag kunnen. Ik heb het geluk gehad dat ik de afgelopen twee jaar kon werken. Als ik uit dienst kom, kan ik het wel vergeten.”

Verantwoordelijkheid

Wiljan en Jan Henk werkten in een klein bedrijf, zo'n 5-6 personen, Frank

in een iets groter bedrijf, 15 mensen. Peter werkte eerst met 25 en later met 65 mensen en Edwin werkte in de grootste onderneming: 250 mensen. Bij al die bedrijven zorgt iemand ervoor dat er werk komt. Of je hard werkt of langzaam, het loon blijft hetzelfde.

Waar voel je jezelf verantwoordelijk voor?

Edwin vindt dat de spullen die je maakt, goed moeten zijn. Je bent verantwoordelijk voor wat je zelf doet. Frank ligt er niet wakker van als iemand anders iets verkeerd doet, „maar die baas natuurlijk wel en daarom zou ik geen baas willen zijn.”

Jan Henk ziet dat de baas vaak 's

avonds en 's zaterdags op pad is; dat is niet leuk voor vrouw en kinderen. Wiljan zou nooit de verantwoording voor het bedrijf willen hebben: „Als ik 's avonds naar huis ga, ben ik klaar. Als je een opgroeiend bedrijf hebt, maak je je toch wel zorgen en die heb ik nu niet. Dat voelt prettiger.”

We constateren dat de werklast van de baas lichter wordt, als méér mensen ergens verantwoordelijk voor zijn. Daardoor wordt een stuk gemakkelijker voor die ene persoon. Maar die geschikte personen moeten er dan wel zijn en anders moeten ze worden opgeleid.

Samen delen...

Als iemand met een bedrijf begint, moet er een startkapitaal zijn. Je kunt ook voor jezelf beginnen in het klein en met de winst de zaak steeds groter maken. Als er veel mensen in een bedrijf werken, zorgen ze er samen voor dat het geld binnenkomt. Maar er is vaak slechts één persoon of een kleine groep die uitmaakt wat er met dat geld gebeurt. De rest heeft daar weinig of niets in te vertellen.

Is dat goed of moet dat anders?

Frank vindt dat het in een klein bedrijf wel anders kan, maar in een groot bedrijf is dat volgens hem niet mogelijk. Het wordt een rotzooi als meer mensen de leiding krijgen. Dat vindt Peter ook. Het lijkt Wiljan wel goed om wat te zeggen te hebben in het bedrijf, maar dan op op het moment dat het goed gaat. Meebeslissen en samen delen als er geld genoeg is, maar als je verliezen moet delen... dan dus liever niet. Zo denken de anderen er ook over.

...ook bij verlies

Als je in het goede mee wilt delen, moet je in het slechte ook willen meedelen. Anders is het toch niet eerlijk? Laten we er eens van uitgaan dat je voor jezelf werkt: fietsenmaker bijvoorbeeld. Eerst verdien je flink, maar later gaan de zaken slechter. Je kunt dan maar net je hoofd boven water houden.

Moet je dan van anderen geld krijgen, omdat je ineens minder verdient? Of moet je van minder zien rond te komen?

Dit laatste vinden alle vijf het meest vanzelfsprekend.

In het groot gaat het ongeveer net zo. Als het goed gaat, vult iedereen in het

De gespreksdeelnemers v.l.n.r. Jan Henk, Edwin, Frank, Peter (boven) en Wiljan

Werken voor jezelf...

...of met velen in een groot bedrijf?

bedrijf graag z'n zakken; als het slecht gaat, moet iedereen dus ook een bijdrage leveren als de reservepot leeg is. Iemand merkt op dat het verlies lichter wordt, als je dat over meer mensen verdeelt. Dat is een voordeel, wanneer de verantwoordelijkheid verspreid over veel mensen.

We merken dat we met moeilijke vragen bezig zijn. Als je zo rond de twintig bent, heb je nog niet veel tijd gehad om nuchter te krijgen in een onderneming. Dan is het niet gemakkelijk om alle gevolgen van bepaalde stappen te overzien.

Zigen baas

Jan Henk zou graag voor zichzelf beginnen. Peter ook: dan werk je voor jezelf en niet voor je baas. Wiljan bouwt ook liever zelf iets op en Frank merkt op, dat je je veel meer inzet voor 't bedrijf van jezelf, dat is het egosme in de mens volgens hem. Daaruit zou je dan de konklusie kunnen trekken, dat iedereen een beetje mede-eigenaar zou moeten zijn van het bedrijf waarin hij of zij werkt. Wanneer je voor jezelf begint, moet je wel een bepaald risico durven te nemen. 't Blijft een gok, zegt Frank, want je moet ook weten met wie je werkt. Je moet met elkaar kunnen opschieten.

Korter werken

Dok in dit vraaggesprek weer de vraag naar een mogelijke oplossing van de grote werkloosheid.

Wie wil er vier dagen werken in plaats van vijf, oftewel: wie wil er 20% arbeidstijd inleveren en ook minder verdienen?

Edwin wil wel een dag inleveren als anderen dan maar werk krijgen. Wiljan denkt dat de ekonomie beter zal worden als meer mensen een baan krijgen. Peter vindt het niet erg, hij hoopt dat de dingen dan ook goedkoper worden. Dan wordt het wat optimistischer, vindt Wiljan. Frank wil eveneens wel korter werken: misschien is hij wel degene die wordt geholpen, daar moet je ook rekening mee houden. Er zijn zoveel mensen die de hele week niks doen. Ze kunnen de mensen die werken best verplichten om ook een dagje niks te doen, vindt hij. Jan Henk vindt het wel verstandig wat de anderen zeggen, maar hij blijft liever vijf dagen werken. Als je een dag vrij hebt, geeft je meer uit en je verdient minder. Dat vindt hij niet prettig. Maar als niemand werkloos zijn leuk vindt, zullen we het werk toch anders moeten verdelen dan nu het geval is.

Man/vrouw

Moet het werk eerlijker verdeeld worden onder alle mensen, of moeten de vrouwen maar thuis blijven, zoals dat 50 jaar geleden gebeurde? Met andere woorden: moeten mannen het betaalde werk doen en vrouwen het onbetaalde werk?

Peter: Vrouwen hoeven eigenlijk niet te werken. Wij moeten wel werken, anders komt er helemaal niks binnen.

Wiljan: Je kunt het ook zo verdelen dat man en vrouw allebei twintig uren of wat meer werken. Thuis kun je 't werk dan ook verdelen.

Peter: M'n moeder werkt nu ook, maar met de belasting op tweeverdieners zegt m'n vader misschien: stop er maar

mee, want je schiet er toch niks mee op.

Dat moet je wel precies weten, op welk punt je meer voor de belasting werkt dan voor jezelf en dat valt wel mee. Bij het belastingkantoor kun je daar altijd naar informeren, gratis. 't Is niet zo erg als wel gezegd wordt. Maar wat vinden de anderen van die verdeling?

Frank: Mijn vrouw moet wel voor het eten zorgen. Als ze ook graag wil werken, ga ik ook halve dagen werken en dan doe ik de afwas wel.

Wiljan: Ik vind het niet erg om met de stofzuiger in de hand te staan.

Edwin: Mannen- en vrouwenwerk moet je gescheiden houden. 't Zwaardere werk is voor de mannen.

Jan Henk: Ik werk liever zelf en de vrouw thuis. Maar als ze wil werken, gaat ze maar. Dan help ik wel mee in huis.

Frank: 't Is eigenlijk een nieuw soort werkverdeling: wat zij doet, doe jij ook de halve dag. 't Is een verdeling van mannen- en vrouwenwerk, zo moet je 't zien. Je zou allebei een halve dag moeten werken. Dat zou, grootschalig bekeken, goed zijn.

Maar zelf zou ik het liever niet doen.

Waarom niet?

Frank: Tja, je groeit er in op. Als ik zin had om af te wassen, deed ik het, maar ik werd er niet voor bij m'n lurven gepakt. Er zit een heel groot verschil tussen dingen moeten doen en dingen mogen doen. 't Hangt van je opvoeding af.

Wim Reinders

Arthur Stadler

Gruwelijke oorlogsbeelden

In mijn bezit is reeds vele jaren een boek met oorlogsprenten uit de Eerste Wereldoorlog. De titel is '1914-?' en de tekeningen doen wat denken aan de etsen van de bekende Duitse kunstenaar Otto Dix, waarover ik enige tijd geleden in EGO schreef. Het album, zo kan men het ook wel noemen, is in 1932 uitgegeven door de uitgeversmaatschappij Servire in Den Haag en is opgedragen aan de nagedachtenis van de in 1930 overleden Noordpool-onderzoeker en Zweeds diplomaat Fridtjof Nansen. In 1920 werd Nansen door de Volkenbond belast met het toezicht op de repatriëring van krijgsgevangenen. Op zijn initiatief reikte de Volkenbond de zogenaamde Nansen-paspoorten uit aan staatlozen in de plaats van de in die tijd onbereikbare nationale paspoorten. In 1922 ontving Nansen de Nobel-prijs voor de vrede.

Wie was Arthur Stadler?

Van wiens hand waren de 42 prenten in '1914-?'. Arthur Stadler was de tekenaar. In de Eerste Wereldoorlog moet hij deel hebben uitgemaakt van het leger van de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie en op verschillende fronten zijn ingezet. Hoe Stadler in Nederland is terechtgekomen heb ik niet kunnen ontdekken.

Wel moet hij bevriend zijn geweest met Ds. J.B.Th. Hugenholtz, voorzitter van 'Kerk en Vrede' en lid van het Internationaal Vredesbureau in Genève. Hugenholtz schreef een in vijf talen afgedrukte inleiding tot Stadlers verzameling tekeningen. Hier een citaat uit die inleiding: „Ieder beeld doet u vragen: Waarom? Zie het verleden in het heden en morgen zult gij weder vragen: Waarom? Want rusteloos bereiden

Voorplaat van Stadler's boek, tevens de 13e tekening met als titel 'Verlost'

alle volkeren zich voor op nieuw schande. Bij de miljoenen doden zullen zich andere miljoenen voegen." In Wenen ben ik te weten gekomen dat Arthur Stadler in 1937 aldaar is gestorven. Hij was Oostenrijks schilder en tekenaar en regelmatige medewerker aan het humoristische tijdschrift 'Musikete'. Ook zijn in oude jaargangen van het propagandistische weekblad 'Vrijheid, Arbeid, Brood' enkele tekeningen van Stadler te vinden.

1914-?

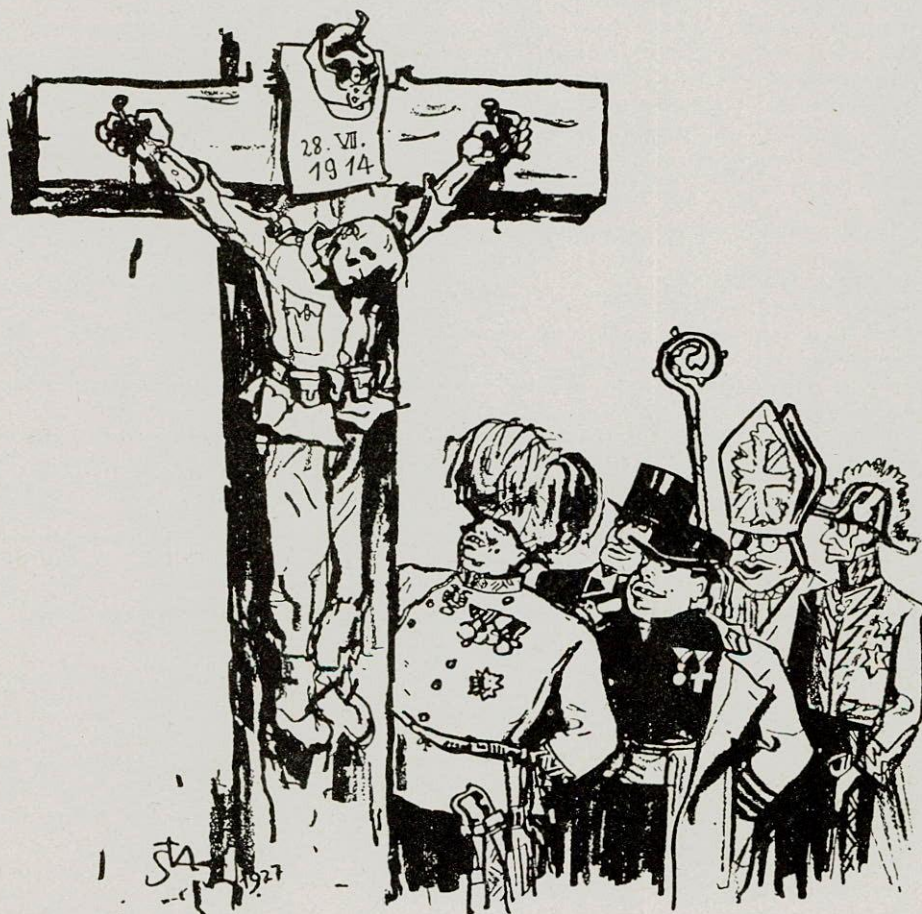
Op de laatste bladzijde van zijn boek schrijft de auteur: „De Machthebber op mijn prenten dragen uniformen en eretekens van de strijdmachten van mijn geboorteland. Dit Oostenrijks-Hongaars leger, dat bestond uit 18 rassen, bestaat niet meer, ook het uniform bestaat niet meer, de dragers ervan kunnen niet meer erkend worden als toebehoren tot een natie. Het is het kleeft van een spookachtige schim, dat ik gekozen heb om allen aan te klagen en niemand te krenken."

Arthur Stadler heeft zijn tekeningen in gedeelte in 7 hoofdstukken, die hij achtereenvolgens noemde: de Macht, de Hel, Niemandland, het Volk, de Verdorpen, het Vaderland en de Mens. Nagenoeg alles wat er in een oorlog aan het front gebeurt, wordt op de 42 prenten op een realistische wijze verbeeld. Hij heeft alles zelf meegemaakt: de gruwelijkheden als het ware met zijn bloed getekend, geen waarheidsgeschuwd.

Het volk wordt op 28 juli 1914 naar het slagveld gedreven door de vertegenwoordigers van het vaderland, het bezit en het Christendom. „De eerste honderdduizend" staat onder de tekening „Het Volk te wapen".

Prikkeldraadversperringen horen bij de loopgravenoorlog.

Stadler laat ons zien hoe mensen te

Het volk te wapen

bloedens toe daarin verstrikt raken en als het dan moet is het aanleggen van een loopgraaf door een kerkhof geen bezwaar.

Gods evenbeeld staat voor een soldaat met een gasmasker en de keizerlijke etappendienst zorgt voor vrouwen aan het front. Als een soldaat daarvan gebruik wenst te maken, moet hij wel zijn wapens in het zijkamertje achterlaten. Verschrikkelijk is de blik in een cholera-wagon. „De laatste honderdduizend” staan als koeien afgebeeld bij bijl en hakblok.

En dan is daar de plaat „De Grote Zaak - The Big Business.” Oorlog of geen oorlog, de wapenfabrikanten en hun dienaren varen er financieel wel bij. Als er oorlog is moet het wapentuig daadwerkelijk gebruikt worden, als er geen oorlog is moet het oorlogsmateriaal de vrede bewaren.

Indrukwekkend is bepaald de prent waarmee het boek besloten wordt: „De laatste gang van de dienstweigeraar”, een militair die het doden van mensen niet meer met zijn geweten kon overeenbrengen en die deze weigering met de dood moest bekopen.

Groot kunstenaar

Vele jaren staat het groot-formaat boek '1914-?' in mijn boekenkast, naast dat van kunstenaars als Frans Masereel, Käthe Kollwitz, Th. Steinlen, Albert Hahn Sr., Otto Dix en vele anderen. Vele malen heb ik geprobeerd wat

De laatste gang van de dienstweigeraar

meer te weten te komen over Arthur Stadler, de mens achter deze tekeningen. Dat is me helaas niet gelukt. Ik vind Stadler een groot kunstenaar, een ongehoord scherp waarnemer van

mensen, dingen en toestanden. Hij beschikte over vaardigheid, was volop virtuoos in zwart en wit, waarmee hij evenals Masereel goed uit de voeten kon. Technisch zijn vele tekeningen bijzonder knap, maar vooral aangrijpend en wrang.

Heel duidelijk vertelt Arthur Stadler ons dat oorlog misdadig is en geen enkel probleem oplost. De aandelen in de staalindustrie stijgen, de wapenfabricage bloeit, geld, veel geld stroomt in de zakken van de handlangers van de dood.

Jan Kooijman

Prikkeldraad

de CIA knipt Reagan voor zijn rol

Bijzondere liefde

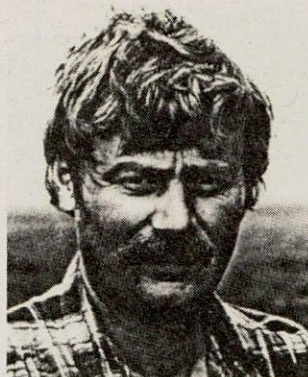
'Een soldaat en een meisje' is de vertaling van Erich Frieds omstreden roman uit 1960. Aan deze roman werkte hij in totaal veertien jaar. Het verhaal kent twee hoofdpersonen. Helga, het meisje, heeft als kampbewaakster ontoelaatbare dingen gedaan en wordt veroordeeld tot de dood. Nadat het vonnis is uitgesproken en de dag van de terechtstelling is vastgesteld krijgt Helga de traditionele gelegenheid een laatste wens te doen. Na enige aarzeling maakt ze kenbaar haar laatste nacht te willen doorbrengen met een Amerikaanse soldaat. Deze soldaat/bewaker, (een Duitse jood, emigrant zon-

der vaderland) reageert aanvankelijk zeer geschokt maar gaat toch. Over de nacht, van deze liefde op het laatste gezicht, verneemt de lezer weinig. Over de gevolgen van die nacht voor de soldaat en over diens voorgeschiedenis des te meer. Daar gaat het boek feitelijk over. Een roman, over de menselijkheid in het politiek gebeuren, die zich door zijn ingewikkelde constructie wat moeilijk laat lezen, maar je wel tot nadenken stemt. 'Een soldaat en een meisje' door Erich Fried verscheen bij Agathon te Bussum. Prijs 29,50.

Otto's oorlog

Mei 1940. Het Duitse bombardement op Rotterdam maakt een eind aan veel illussies. Ook aan die van Otto Stein, de hoofdpersoon in de nieuwste roman van Koos van Zomeren. In deze roman „Otto's oorlog" lijkt van Zomeren definitief een streep te hebben gezet onder de misdaad-roman. Ieder thriller-element ontbreekt vrijwel. Otto Stein, een welgesteld zakenman, onderneemt met zijn neef Simon Jorna, fotograaf, en Wessel Matser, dichter/bioloog, een aantal expedities (Turkije, Senegal en Spanje) om het gedrag van

vogels te bestuderen. Tijdens de laatste tocht valt Wessel van een berg en belandt, voor de rest van zijn leven, in een rolstoel.

Centraal in deze roman staan de frustraties van Otto, die duidelijk worden gemaakt aan de hand van zijn oorlogsherinneringen en zijn haat/liefde gedrag t.o.v. Simon en Wessel. De structuur van deze roman zit goed in elkaar. Het heden is een excursie van Stein en Simon naar Mauretanië waarbij wordt teruggeblikt op de gebeurtenissen uit de oorlog en de andere tochten waarbij Wessel nog aanwezig was.

„Otto's oorlog" door Koos van Zomeren verscheen bij de Arbeiderspers te Amsterdam. Prijs 24,50.

Huurlingen

Wanneer men de navolgende advertentietekst „Dringend gezocht veiligheidswachters, ongeveer tussen 25 en 35 jaar. Goed voorkomen. Zich aanbieden of telefoneren naar...", in een krant aantreft, dan is de kans vrij groot dat dit een wervingsactie voor huurlingen is. Een staand huurlingenleger behoort weliswaar tot het verleden, maar individuele huurlingen zijn er nog steeds wel.

Voor hen die de macht verloren en die terug willen winnen, of voor hen die nooit de macht hadden en er wel op uit zijn, of door wie reeds aan de macht zijn en er met alle middelen aan willen blijven zijn op deze op geld beluste gelegenheidssoldaten een 'gewild artikel'. Als men dat beseft hoeft het geen verbazing te wekken dat Serge Dumont in zijn boek 'De huurlingen' tot de conclusie komt dat 'de verschrikkelijken' op alle continenten actief zijn. De auteur toont in zijn boek tevens aan dat niet alleen geheime diensten maar ook ekstreem-rechts gebruik maken van huurlingen. Voorlopig lijkt de rol van

de huursoldaat nog lang niet uitgespeeld.

'De huurlingen' van Serge Dumont werd uitgegeven bij de Belgische uitg. EPO en wordt in ons land verspreid door de Ekologische Uitg. te Amsterdam. Prijs 29,25.

Bloed en Hoop

De bedoeling die Samuel Pisar met zijn boek 'Bloed en hoop' heeft komt heel in het kort hier op neer: Aantonen hoe hij overleefde en hoe vervolgens er als mens in slaagde innerlijk te genezen van de door oorlog en concentratiekamp opgelopen kreukels. Dat het onvoorstelbare soms mogelijk is blijkt wel uit de lotgevallen van Pisar. Als Pools joods jongetje van 13 jaar slaagt hij er in vier jaar concentratiekamp te overleven. Tien jaar na de oorlog, nauwelijks de gaskamer ontsnapt, weet hij te promoveren tot doktor in de rechten om vervolgens een carrière op wereldniveau op te bouwen als deskundige in internationaal recht en topadviseur van o.a. president Kennedy. Pisar heeft niet alleen een fascinerend maar ook een hoopvol boek geschreven waar gelukkig nu ook een Nederlandse vertaling van is uitgekomen. Dit boek verdient eenvoudigweg een breed heel breed publiek.

Waarom de oorspronkelijke titel 'Le sang de l'espoir' (het bloed van de hoop) vertaald is met bloed en hoop is mij een raadsel, maar dit terzijde. 'Bloed en hoop' door Samuel Pisar verscheen bij uitg. de Haan/Uniekboek te Bussum. Prijs 29,90.

Van Imhoff-drama

Nadat het bericht Nederlands Indië had bereikt dat de Duitse legers Nederland waren binnengetrokken, werd onmiddellijk het codewoord 'Berlijn' naar alle uithoeken van het eilandennrijk uitgezonden. Dat was het sein voor alle Nederlandse gezagsdragers de in hun gebied verblijvende Duitsers (ca. 2500) te interneren. In 'Batavia seint Berlijn' (herdruk) beschrijft C. van Heekeren de geschiedenis van de interneringen, de kampen, de transporten naar Brits-Indië en vooral de weinig verheffende historie rondom de Van Imhoff. Toen de Japanners Indië naderden werden de geïnterneerde Duitsers per schip overgebracht naar Brits-Indië. De eerste twee transporten verliepen zonder incidenten. Uitvoerig behandelt Van Heekeren het laatste transport met de Var

mhoff, dat eindigde in een compleet drama. Toen het schip, kort na het verrek, door een Japanse bom was getroffen en reddeloos rondobberde, verliet de Nederlandse bemanning het schip net de sloepen. De Duitsers liet men achter. Weliswaar kregen ze de sleutels om hun gevangenverblijven te openen maar ze beschikten niet over voldoende reddingsmiddelen. Afschuwelijke taferelen hebben zich aan boord van het schip afgespeeld. De ondernomen 'reddingspogingen' haalden ook al niet veel uit en uiteindelijk verdronken meer dan 400 Duitsers. Ondanks alle begrip voor de situatie

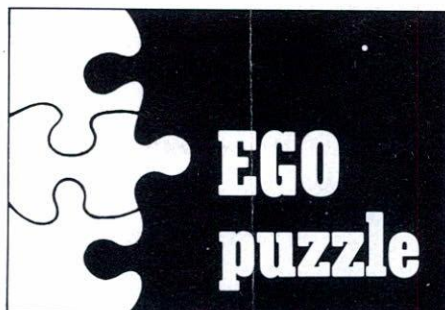
neemt Van Heekeren dat de leiding in ieder geval de fout heeft gemaakt dat niet één of twee sloepen (wat had gerund) voor de Duitsers werden achtergelaten.

Een boeiend en goed gedocumenteerd boek over een uitermate treurige geschiedenis.

'Batavia seint Berlijn' door C. van Heekeren werd uitgegeven door Nijgh en Van Ditmar te Den Haag. Prijs 39,85.

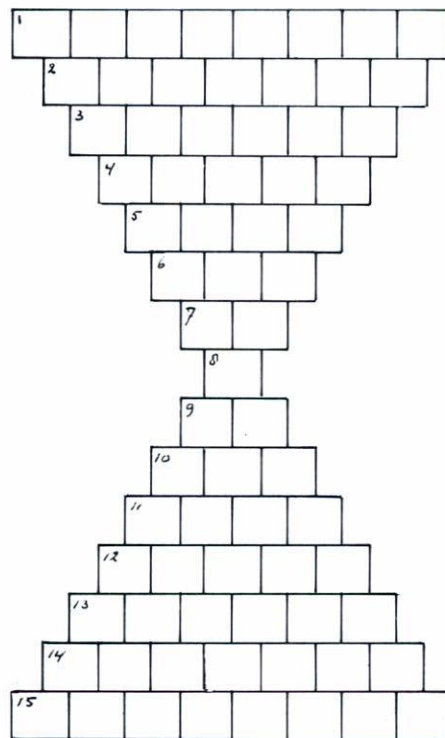
Alternatieve defensie

De meerderheid van de Belgische bevolking is er van overtuigd dat België

Op de magische trap in het januari-nummer kwamen slechts 6 oplossingen binnen, te weinig dus (25 is ons minimum) om prijzen uit te loten. In het februari-nummer beloofden we reeds de oplossingen van de daarin geplaatste visitekaartjes er bij te zullen tellen en dan misschien in april weer winnaars bekend te kunnen maken. Hieronder volgt een zandloper, waarvan de oplossing wordt gevonden door gebruikmaking van dezelfde letters met weglating resp. toevoeging van één letter t.o.v. het voorgaande woord. De omschrijvingen luiden: 1 kweekbedrijf, 2 kweker, 3 glazen, 4 overblijfsel, 5 hengst, 6 haaruitval, 7 titel, 8 medeklinker, 9 muzieknoot, 10 op afstand, 11 pont, 12 orgaan, 13 bij voorkeur, 14 schade, 15 vrucht van een kamperfoelie-achtige struik.

Stuur de oplossing vóór 7 april a.s. naar: EGO-redactie Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist. Vergeet niet voorkeur voor boeken- of platenbon te vermelden. Succes!

op de één of andere manier verdedigd moet worden. Niet met kernwapens dat is zeker. Maar hoe dan wel? In 'Vrede en alternatieve defensie' zijn een aantal bijdragen, afkomstig uit de vredesbeweging, de vakbeweging, de kerken

en de progressieve politieke partijen en groeperingen, gebundeld. Het antwoord is in dit boek natuurlijk niet te vinden. Wel een grote verscheidenheid van losse visies tot uitgewerkte ideeën over alternatieve militaire verdediging, sociale verdediging en andere veiligheidsmodellen. Als één ding uit dit boek duidelijk wordt dan is het wel, dat men in België met dezelfde vraagstukken worstelt als in Nederland. Ook over de wegen om de bewapeningsdynamiek te doorbreken hebben de diverse Belgische groeperingen dezelfde gedachten (eenzijdige stappen, kernwapenvrije zones en konversie). In dat opzicht ook weinig nieuws. Toch is deze, als aanzet tot discussie bedoelde, bundeling alleszins de moeite van het lezen waard.

'Vrede en alternatieve defensie' werd uitgegeven bij de Belgische uitgeverij EPO en in ons land verspreid door de Ekologische Uitg. te Amsterdam. Prijs 20,10.

Wim Heij

ABONNEER JE OP EGO

Een soldaat die z'n EGO voor 't laatst had.
En heel stil in een hoek naast z'n maat zat.
Kreeg opeens 't idee.
Ik word abonnee,
Waarna hij plotseling weer praats had.

Wie zich abonneert, krijgt enkele recente jaarboekjes als welkomstgeschenk. Stort f 12,- op postgiro 480414 van Hoofdraadsman Hum. GV te Zeist, onder vermelding van „nieuwe abonnee”.

EGO OOK NA JE DIENSTTIJD

EGO laat zich niet afdekken
maar blijft in de spits van de
aanval

